ظلم جو انجام

ڪنڪ جي داڻي پچڻ سبب آخرت جو نقصان 8

قرض جي ادائيگي ۾ بنا سبب دير ڪرڻ گناهه آهي 10

اسان شريفن سان شريف ۽.......... 18

بنا اجازت جي ڪنهن جو چپل پائڻ ڪيئن؟ 20

مظلوم جي مدد ڪرڻ ضروري آهي 28

مختلف حق بخشرائڻ جو طريقو 32

شيخِ طريقت، امير اهلسنت، باني دعوتِ اسلامي حضرت علامه مولانا ابوبلال

مُحَمّد الياس عطّار قادري رضوي دامت برڪاتهم العاليه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ
اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ؕ

ظلم جو انجام*

شيطان پلي ڪيتري به سستي ڏياري پر هي رسالو شروع کان آخر تائين پڙهي وٺو. اِن شاءَالله عَزَّوَجَلَّ خدا جي خوف سبب روئي پوندو.

موتين وارو تاج

”اَلقولُ البَديع“ ۾ آهي: حضرت سيدنا شيخ احمد بن منصور عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْغَفُور ڪي وفات کان پوءِ ڪنهن خواب ۾ هن حال ۾ ڏٺو ته اهي جنتي حُلّو (لباس) پايون، موتين وارو تاج مٿي تي سجائي ”شيراز“ جي جامع مسجد جي محراب ۾ بيٺا آهن. خواب ڏسڻ واري پڇيو: مَافَعَلَ اللّٰهُ بِكَ؟ الله عَزَّوَجَلَّ اوهان سان ڪهڙو معاملو فرمايو؟ چيائين: الله عَزَّوَجَلَّ مون کي بخشي ڇڏيو، مون کي عزت ڏني ۽ موتين وارو تاج پارائي جنت ۾ داخل ڪيو. پڇيو ويو: ڪهڙي سبب جي ڪري؟ فرمايائين: اَلْحَمْدُ لِلّٰه عَزَّوَجَلَّ مان محبوبِ ربُّ الانام صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تي ڪثرت سان درود و سلام پڙهندو هئس اهو عمل ڪم اچي ويو. (القول البديع ص 254)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

---

* هي بيان امير اهلسنت دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه تبليغ قرآن ۽ سنت جي عالمگير غير سياسي تحريڪ ”دعوت اسلامي“جي ٽن ڏينهن جي بين الاقوامي سنتن ڀريي اجتماع (1429ھ 2008) ۾ صحراءِ مدينه ۾ فرمايو، ضروري ترميم سان لکت ۾ حاضر خدمت آهي. مجلس مكتبة المدينه

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم: **جنهن مون تي ڏهہ ڀيرا درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي سؤ رحمتون موڪليندو آهي.** (طبراني)

خوفناڪ ڌاڙيل

شيخ عبدالله شافعيعَلَيْہِ رَحْمَۃُ اللہِ الْقَوِی **پنهنجي سفرنامي ۾ لکن ٿا:** هڪ ڀيرو مان بصره شهر کان هڪ ڳوٺ ڏانهن وڃي رهيو هئس، اوچتو منجهند جي وقت هڪ خوفناڪ ڌاڙيل اسان تي حملو ڪيو ۽ منهنجي ساٿي کي شهيد ڪري وڌو، اسان جي ڏن دولت ڪسي منهنجا ٻئي هٿ رسي سان ٻڌي مون کي انهيءَ هنڌ تي ڇڏي هليو ويو. مون جيئن تيئن پنهنجا هٿ کوليا ۽ هلڻ شروع ڪيو پر پريشاني جي حالت ۾ رستو ڀلجي ويس ايتري ۾ رات پئجي وئي. هڪ پاسي باهہ جي روشني ڏسي انهيءَ پاسي هلڻ لڳس، ڪجهه وقت هلڻ کان پوءِ مون کي هڪ خيمو نظر آيو، مان اُڃ جي شدت سبب بيحال هئس. ان ڪري خيمي جي دروازي تي بيهي مون آواز ڏنو: اَلْعَطَش! اَلْعَطَش! يعني ”هاءِ اُڃ! هاءِ اُڃ!“ اتفاق سان اهو خيمو انهيءَ ڌاڙيل جو هو! منهنجو آواز ٻڌي پاڻي جي بجاءِ اگهاڙي تلوار ڪڍي ٻاهر نڪتو ۽ مون کي هڪ ئي وار ۾ مارڻ چاهيو ٿي. ان جي گهرواريءَ انهيءَ جي آڏو آئي پر انهيءَ نہ مڃيو ۽ مون کي گهليندو پري جهنگل ۾ وٺي آيو ۽ منهنجي سيني تي چڙهي منهنجي ڳلي تي تلوار رکي مون کي ڪهڻ وارو ئي هو تہ هڪدم جهاڙين مان هڪ شينهن گجگوڙ ڪندي نڪتو، شينهن کي ڏسي خوف وچان ڌاڙيل پري وڃي ڪريو، شينهن ٽپو ڏئي انهيءَ کي چيري ڦاڙي، جهاڙين ۾ غائب ٿي ويو. مون انهيءَ غيبي مدد تي **الله** عَزَّوَجَلَّ جو شڪر ادا ڪيو. ع سچ ہے کہ بُرے کام کا انجام برا ہے

فرمانِ مصطفیٰ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم: **جنهن مون تي هڪ ڀيرو درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي ڏهه رحمتون موڪليندو آهي.** (مسلم)

ظالم کي مهلت ملندي آهي

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڏٺو اوهان؟ ظلم جو انجام ڪيتري قدر ڀوائتو آهي. حضرت سيدنا شيخ محمد بن اسماعيل بخاري عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْبَارِی صحيح بخاري ۾ نقل ڪن ٿا: حضرت سيدنا ابو موسىٰ اشعري رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ کان روايت آهي ته سرڪار مدينهء منوره، سردار مڪهء مڪرمه صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم فرمايو: بيشڪ **الله** عَزَّوَجَلَّ ظالم کي مهلت ڏيندو آهي ايتري تائين جو جڏهن ان کي پنهنجي پڪڙ ۾ وٺي ٿو پوءِ انهيءَ کي ناهي ڇڏيندو. هي ٻڌي سرڪار نامدار صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم 12هين سيپاري سورهء هود جي آيت 102 تلاوت فرمائي.

كَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ؕ اِنَّ اَخْذَهٗۤ اَلِيْمٌ شَدِيْدٌ ﴿۱۰۲﴾ (پ 12 هود 102)

ترجمو ڪنزالايمان: ۽ اهڙي ئي طرح پڪڙ آهي تنهنجي رب جي جڏهن ڳوٺن کي پڪڙي ٿو انهن جي ظلم تي، بيشڪ ان جي پڪڙ سخت درد ناڪ آهي.

(صحيح البخاري ج 3، ص 247، حديث 4686)

دهشتگردن، ڌاڙيلن، قتل و فساد جو بازار گرم ڪرڻ وارن کي بيان ڪيل حڪايت مان عبرت حاصل ڪرڻ گهرجي. انهن کي پنهنجي انجام کان بي خبر نه رهڻ گهرجي جو جڏهن دنيا ۾ به قهر جي بجلي ڪرندي آهي ته اهڙا ظالم ماڻهو ڪتي جي موت ماريا ويندا آهن ۽ انهن تي به لڙڪ وهائڻ وارو ڪو به نه هوندو آهي ۽ آهه! آخرت جي سزا ڪير برداشت ڪري سگهندو! بيشڪ ماڻهن تي ظلم ڪرڻ گناهه، دنيا ۽ آخرت جي بربادي جو سبب ۽ جهنم جي عذاب جو سبب آهي. انهيءَ ۾ **الله** عَزَّوَجَلَّ و رسول صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **توهان جتي بہ هجو مون تي درود پاڪ پڙهو توهان جو درود مون تائين پهچندو آهي.** (طبراني)

جي نافرماني بہ آهي ۽ ٻانهن جو حق ڦٻائڻ بہ آهي. حضرت جرجاني قُدِّسَ سِرُّهُ النُّوْرَانِي پنهنجي ڪتاب "اَلتَّعرِيفات" ۾ ظلم جي معنيٰ بيان ڪندي لکن ٿا: ڪنهن شيءِ کي ان جي جڳهہ کان علاوه ڪنهن ٻي جاءِ تي رکڻ. (التعريفات للجرجاني ص 102) شريعت ۾ ظلم مان مراد هي آهي تہ ڪنهن جو حق ڦٻائڻ، ڪنهن کي غير محل (ٻي جاءِ) تي خرچ ڪرڻ، ڪنهن کي بنا ڏوهہ جي سزا ڏيڻ. (مراٰة ج 6، ص 669) جنهن خوفناڪ ڌاڙيل جو هاڻي اوهان تذڪرو ٻڌو، اهو ڦُر مار جي ڪري ناحق قتل بہ ڪندو هو، دنيا ۾ ئي انهيءَ ظلم جو انجام ڏٺو، نہ ڄاڻ هاڻي انهيءَ جي قبر ۾ ڇا تي رهيو هوندو! پڻ قيامت جو معاملو اڃا باقي آهي، اڄ بہ ڌاڙيل عام طور تي مال جي لالچ ۾ قتل ڪري ڇڏيندا آهن. ياد رکو! ناحق قتل انتهائي خوفناڪ جرم آهي.

منهن ڀر جهنم ۾------

حضرت سيدنا محمد بن عيسيٰ ترمذي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِی پنهنجي مشهور حديثن جي مجموعي "تِرمذي" ۾ حضرت سيدنا ابو سعيد خُدري ۽ سيدنا ابوهريره رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا کان نقل ڪن ٿا: "جيڪڏهن سڄي آسمان ۽ زمين وارا هڪ مسلمان جي قتل ڪرڻ ۾ شريڪ ٿي وڃن تہ **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ انهن سڀني کي منهن ڀر اونڌو ڪري جهنم ۾ وجهندو." (سنن الترمذي، حديث 1403 ج 3 ص 100)

ٻاهہ جون زنجيرون

ماڻهن جو مال ناحق ڦٻائڻ وارن، ڌاڙا هڻڻ وارن، ڇنيون موڪلي پئسن جو مطالبو ڪرڻ وارن کي خوب غور ڪرڻ گهرجي

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **مون تي درودشريف جي ڪثرت ڪريو، بيشڪ هي توهان جي لاءِ طهارت آهي.** (ابو يعليٰ)

تہ اڄ حرام جو مال آساني سان ڪائي سگھجي ٿو اهو قيامت جي ڏينهن ڪتي سخت مصيبت ۾ نہ وجهي. ٻڌو! ٻڌو! حضرت سيدنا فقيہ ابواللَّيث سمرقندي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِی "قُرَّةُ العُيُون" ۾ نقل ڪن ٿا: بيشڪ پلصراط تي باھ جون زنجيرون آهن، جنهن حرام جو هڪ درهم بہ ورتو ان جي پيرن ۾ باھ جون زنجيرون ٻڌيون وينديون، جنهن جي ڪري انهيءَ ڪي پلصراط تان لنگھڻ مشڪل ٿي پوندو، ايتري تائين جو انهيءَ درهم جو مالڪ انهيءَ جي نيڪين مان ان جو بدلو نہ وٺي جيڪڏهن انهيءَ وٽ نيڪيون نہ هونديون تہ انهيءَ جي گناهن جو بار بہ کڻندو ۽ جهنم ۾ ڪري پوندو.

(قرة العيون و معہ الروض الفائق ص 392)

مُفلِس ڪير؟

حضرت سيدنا مسلم بن حَجّاج قشيري عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِی پنهنجي مشهور حديثن جي مجموعي "صحيح مسلم" ۾ نقل ڪن ٿا: سرڪار نامدار، مديني جي تاجدار، رسولن جي سالار، نبين جي سردار، اسان غريبن جي غمگسار، اسان بيڪسن جي مددگار، شفيع روزِ شمار، جناب احمد مختار صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم پڇيو: ڇا اوهان کي خبر آهي تہ مفلس ڪير آهي؟ صحابہ ڪرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان عرض ڪيو: يا رسول الله صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم! اسان مان جنهن وٽ درهم ۽ سامان نہ هجي اهو مفلس آهي. فرمايائون: "منهنجي اُمت ۾ مفلس اهو آهي جيڪو قيامت جي ڏينهن نماز، روزا ۽ زڪوٰة کڻي اچي ۽ هن طرح سان آيو تہ هِن کي گار ڏنائين، هُن تي تهمت لڳايائين، اِنهيءَ جو

مال کاڌائين، اُنهيءَ جو قتل ڪيائين، انهيءَ کي ماريائين تہ اِنهيءَ جي نيڪين مان ڪجھ هِن مظلوم کي ڏنيون ويندون ۽ ڪجھ هُن مظلوم کي، پوءِ جيڪڏهن انهيءَ جي ذمي جيڪي حق هئا انهن جي ادائيگي کان پهريان انهيءَ جون نيڪيون ختم ٿي وجن تہ انهن مظلومن جا گناھ کڻي انهيءَ ظالم تي وڌا ويندا پوءِ انهيءَ کي باھ ۾ وڌو ويندو.“ (صحيح مسلم ص 1394، حديث 2581)

ڏکي وجو

اي نمازيو! اي روزيدارو! اي حاجيو! اي پوري زڪوٰة ادا ڪرڻ وارؤ! اي خيرات ۽ نيڪين ۾ حصي وٺڻ وارؤ! اي نيڪ صورت نظر اچڻ وارا مالدارؤ! ڏکي وجو! حقيقت ۾ مفلس اهو آهي جيڪو نماز، روزي، حج، زڪوٰة و صدقات، فلاحي ڪمن ۽ وڏي وڏي نيڪين جي باوجود قيامت ۾ هٿين خالي رهجي ويندو! جنهن کي ڪڏهن گاريون ڏئي، ڪڏهن بغير شرعي اجازت جي ڇڙٻي، بي عزتي ڪري، ذليل ڪري، مارڪٽ ڪري، اڌاريون شيون وٺي جاڻي واڻي واپس نہ موٽائي، قرض ڦٻائي، دل ڏکائي ناراض ڪيو هوندو اهي انهيءَ جون سيئي نيڪيون کڻي ويندا ۽ نيڪين ختم ٿيڻ جي صورت ۾ انهن جي گناهن جو بار کڻي جهنم ۾ داخل ڪيا ويندا.

”صحيح مسلم شريف“ ۾ آهي، **الله** عَزَّوَجَلَّ جي محبوب، داناءِ غيوب، مُنَزَّهٌ عن العيوب صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جو فرمانِ عبرت نشان آهي: ”توهان حقَ حقدارن جي حوالي ڪري ڇڏيندو ايستائين جو بنا

فرمانِ مصطفےٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهہ ڀيرا صبح ۽ ڏهہ ڀيرا شام درودِ پاڪ پڙهيو قيامت جي ڏينهن ان کي منهنجي شفاعت ملندي. (مجمع الزوائد)

سڱن واريءَ جو سڱن واري ٻڪري کان بدلو ورتو ويندو.“
(صحيح مسلم ص 1394، حديث 2582)

مطلب هي آهي تہ جيڪڏهن توهان دنيا ۾ ماڻهن جا حق ادا نہ ڪيا تہ هر صورت ۾ قيامت ۾ ادا ڪندؤ، هتي دنيا ۾ مال سان ۽ آخرت ۾ اعمال سان. تنهن ڪري بهتري انهيءَ ۾ آهي تہ دنيا ۾ ئي ادا ڪريو نہ تہ پڇتائڻو پوندو. ”مرأة شرح مشڪوٰة“ ۾ آهي: ”جانور جيتوڻيڪ شرعي احڪام جا پابند نہ هوندا آهن پر حقوقُ العِباد جانورن کي بہ ادا ڪرڻا پوندا.“ (مراٰة ج 6، ص 674) اللّٰه عَزَّوَجَلَّ جو خوف رکڻ وارا حقوق العِباد جي بظاهر معمولي نظر اچڻ وارن معاملن ۾ بہ اهڙي احتياط ڪندا آهن جو ڏندين آڱريون اچي ويندیون آهن.

اَڌ صوف

حضرت سيدنا ابراهيم بن ادهم رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه هڪ نهر ۾ صوف ڏٺو، ڪٽي کائي ڇڏيائون. کائڻ لاءِ تہ کائي ڇڏيائون پر پوءِ پريشان ٿي ويا تہ هي مون ڇا ڪيو! مون اهو مالڪ جي اجازت کان سواءِ ڇو کاڌو! اهڙي طرح ڳوليندي ڳوليندي باغ تائين پهتا، باغ جي مالڪڻ هڪ عورت هئي. انهيءَ کان پاڻ رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه معذرت طلب ڪيائون، ان عرض ڪيو: هي باغ منهنجو ۽ بادشاهہ جو گڏيل آهي، مان پنهنجو حق معاف ڪيان ٿي پر بادشاهہ جي حق معاف ڪرڻ جي مجاز ناهيان. بادشاهہ بلخ ۾ هو تنهن ڪري سيدنا ابراهيم بن ادهم رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه اڌ صوف معاف ڪرائڻ لاءِ بلخ جو سفر اختيار فرمايائون ۽ معاف ڪرائي ئي ساهہ کنيائون. (رحلة ابن بطوطة ج 1 ص 34)

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن ڪتاب ۾ مون تي درودِ پاڪ لکيو ته جيستائين منهنجو نالو ان ڪتاب ۾ لکيل رهندو ملائڪ ان جي لاءِ استغفار ڪندا رهندا . (طبراني)

خِلال جو وبال

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! انهيءَ حڪايت ۾ بغير پڇڻ جي ٻين جون شيون هڙپ ڪرڻ وارن، ڀاڄين ۽ ميوون جي ريڙهن تان چوري ڪٽي پنهنجي ٽوڪري ۾ وجهڻ وارن جي لاءِ عبرت ئي عبرت آهي. بظاهر معمولي نظر اچڻ واري شيءِ به جيڪڏهن بنا اجازت جي استعمال ڪري وڌي ۽ قيامت جي ڏينهن پڪڙيا ويا ته ڇا ٿيندو؟ علامه عبدالوهاب شعراني قُدِّسَ سِرُّهُ النُّوْرَانِي "تنبيه المُغْتَرِّين" ۾ نقل ڪن ٿا: مشهور تابعي بزرگ حضرت سيدنا وهب بن مُنَبِّه رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ فرمائن ٿا: هڪ اسرائيلي شخص پنهنجي سيني اڳوڻن گناهن کان توبه ڪئي، ستر سالن تائين لڳاتار اهڙي طرح عبادت ڪندو رهيو جو ڏينهن جو روزو رکندو هو ۽ رات جو جاڳي عبادت ڪندو هو، نه ڪو عمدو کاڌو کائيندو هو نه ڪنهن ڇانوَ ۾ آرام ڪندو هو. انهيءَ جي انتقال کان بعد ڪنهن خواب ۾ ڏسي پڇيو: مَا فَعَلَ اللهُ بِکَ؟ يعني **الله** عَزَّوَجَلَّ اوهان سان ڪهڙو معاملو فرمايو؟ جواب ڏنائين: **الله** عَزَّوَجَلَّ منهنجو حساب ورتو، پوءِ سمورا گناهه بخشي ڇڏيائين پر هڪ تيلي جنهن سان مون انهيءَ جي مالڪ جي اجازت کان سواءِ ڏندن ۾ خلال ڪيو هو (۽ هي معاملو حقوق العِباد جو هو) ۽ اهو معاف ڪرائڻ رهجي ويو هو انهيءَ جي ڪري مان اڄ تائين جنت کان روڪيو ويو آهيان. (تنبيه المغترين ص 51)

ڪَٽڪ جي داڻي پڇڻ سبب آخرت جو نقصان

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ٿورو غور ڪيو! هڪ تيلي جنت ۾

فرمانِ مصطفیٰ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم: **جيڪو جمعي جي ڏينهن مون تي درود شريف پڙهندو آءُ قيامت جي ڏينهن ان جي شفاعت ڪندس.** (ڪنزالعمال)

داخل ٿيڻ کان رڪاوٽ ٿي پئي! ۽ هاڻي معمولي تيلي جي خلال جي ته ڳالهه ته پري رهي، ڪي ماڻهو ٻين جا لکين بلڪ ڪروڙين روپيا هڙپ ڪري ويندا آهن ۽ اوڳرائي به نه ڏيندا آهن. **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ هدايت عطا فرمائي. آمين. هي ٻي عبرتناڪ حڪايت ملاحظه فرمايو جنهن ۾ رُڳو هڪ ڪڻڪ جو داڻو اجازت کان سواءِ کائڻ نه بلڪ پورڻ سبب آخرت جي نقصان جو تذڪرو آهي. جيئن منقول آهي ته هڪ شخص کي وفات کان پوءِ ڪنهن خواب ۾ ڏسي پڇيو: مَا فَعَلَ اللّٰہُ بِکَ؟ يعني **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ اوهان سان ڪهڙو معاملو ڪيو؟ چيائين **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ مون کي بخشي ڇڏيو، پر حساب ڪتاب ٿيو ايتري تائين جو انهيءَ ڏينهن جي باري ۾ مون کان پڇا ڳاڇا ڪئي وئي جنهن ڏينهن مان روزي سان هئس ۽ پنهنجي دوست جي دڪان تي ويٺو هئس جڏهن افطار جو وقت ٿيو ته مون ڪڻڪ جي ٻوري مان هڪ داڻو کنيو ۽ ان کي ڀڃي کائڻ چاهيو ٿي ته يڪدم مون کي احساس ٿيو ته هي داڻو منهنجو ناهي. اهڙي طرح مون ان کي جتان کنيو هو جلدي انهيءَ جاءِ تي رکي ڇڏيو ۽ انهيءَ جو به حساب ورتو ويو، ايتري تائين جو ان پرائي ڪڻڪ جي داڻي پورڻ جي نقصان برابر نيڪيون مون کان ورتيون ويون.

(مرقاة المفاتيح ج 8، ص 811، تحت الحديث 5083)

ست سؤ باجماعت نمازون

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڏٺو اوهان ڪڻڪ جو پرايو هڪ داڻو بنا اجازت ڀڃڻ به قيامت جي نقصان جو سبب ٿي سگهي ٿو. هاڻي

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن جمعي جي ڏينهن مون تي ٻه سؤ ڀيرا درودِ پاڪ پڙهيو ان جا ٻه سؤ سالن جا گناهه معاف ٿيندا. (كنزالعمال)

رڳو ڪٽڪ جو داڻو ڀڃڻ يا ڪائڻ جي ڳالهه ته پري، اڄ ڪلهه ته ڪيترائي ماڻهو بنا دعوت جي ٻين وٽ ڪاڏو ڪائي ويندا آهن! باوجود ان جي بنا سڏ جي ڪنهن جي دعوت ۾ گهڙي پوڻ شرعًا منع آهي. ابوداؤد شريف جي حديث پاڪ ۾ هي ٻه آهي: ”جيڪو بنا سڏ جي ويو اهو چور ٿي ڪري گهڙيو ۽ ڦر مار ڪري نڪتو.“ (سنن ابي داود ج 3، ص 379، حديث 3741) اڄ ڪلهه ٻه قرض جي نالي تي ماڻهن جا هزارين بلڪ لکين روپيا هڙپ ڪيا ويندا آهن. هينئر اهو سڀ سولو محسوس ٿي رهيو هوندو پر قيامت ۾ گهڻو مهانگو پوندو. اي ماڻهن جا قرض ڦٻائڻ وارؤ! ڪن کولي ٻڌو! منهنجا اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه نقل ڪن ٿا: ”جيڪو دنيا ۾ ڪنهن جا تقريبًا ٽي پئسا قرض ڦٻائيندو ته قيامت جي ڏينهن انهيءَ جي بدلي ۾ ست سؤ باجماعت نمازون ڏيڻون پونديون.“ (فتاوىٰ رضويه ج 25، ص 69) جي ها! جنهن ڪنهن جو قرض ڦٻايو اهو ظالم آهي ۽ سخت نقصان ۽ تباهي ۾ آهي. حضرت سيدنا سليمان طبراني قُدِّسَ سِرُّهُ النُّوْرَانِي پنهنجي حديثن جي مجموعي ”طبراني“ ۾ نقل ڪن ٿا: سرڪار مدينه منوره، سردار مڪهءِ مڪرمه صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن ارشاد فرمايو، جنهن جو مفهوم آهي: ”ظالم جون نيڪيون مظلوم کي، مظلوم جا گناهه ظالم کي ڏياريا ويندا.“ (المعجم الكبير حديث 3969 ج 4 ص 148)

قرض جي ادائيگي ۾ بنا سبب دير ڪرڻ گناهه آهي

قرض جي ڳالهه نڪتي آهي ته هي ٻه ٻڌائيندو هلان ته حُجَّةُ الاسلام حضرت سيدنا امام محمد بن محمد غزالي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْوَالِي

فرمانِ مصطفےٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درود شريف نہ پڙهي تہ ماڻهن مان اهو ڪنجوس ترين شخص آهي. (ترغيب و ترهيب)

”ڪيمياءِ سعادت“ ۾ نقل ڪن ٿا: ”جيڪو شخص قرض ڏيندو آهي ۽ هي نيت ڪندو آهي تہ مان سهڻي نموني ادا ڪندس تہ **الله** عَزَّوَجَلَّ انهيءَ جي حفاظت جي لاءِ ڪجهہ فرشتا مقرر فرمائيندو آهي ۽ اهي دعا ڪندا آهن تہ انهيءَ جو قرض ادا ٿي وڃي.“ (اتحاف السادة للزبيدي ج 6، ص 409) ۽ جيڪڏهن قرضدار قرض ادا ڪري سگهندو هجي تہ قرض گهرندڙ جي مرضي جي بغير هڪ گهڙي برابر بہ دير ڪندو گنهگار ٿيندو ۽ ظالم قرار ڏنو ويندو. چاهي روزي جي حالت ۾ هجي يا ستل هجي انهيءَ جي ذمي گناهہ لکيو ويندو. (ڇڻ هر حال ۾ گناهہ جو ميٽر هلندو رهندو) ۽ هر صورت ۾ انهيءَ تي **الله** عَزَّوَجَلَّ جي لعنت پوندي رهندي، هي گناهہ تہ اهڙو آهي جو ننڊ جي حالت ۾ بہ انهيءَ سان گڏ رهندو آهي. جيڪڏهن پنهنجو سمورو مال وڪڻي قرض ادا ڪري سگهي ٿو تہ اهو بہ ڪرڻو پوندو، جيڪڏهن ائين نہ ڪندو تہ گنهگار آهي. جيڪڏهن قرض جي عيوض اهڙي شيءِ ڏئي جيڪا قرض گهرندڙ کي ناپسند هجي تڏهن بہ ڏيڻ وارو گنهگار ٿيندو ۽ جيسيتائين انهيءَ کي راضي نہ ڪندو، انهيءَ ظلم جي جُرم کان ڇوٽڪارو نہ ملندو ڇو تہ ان جو هي فعل ڪبيره گناهن مان آهي پر ماڻهو انهيءَ کي معمولي سمجهندا آهن. (ڪيمياءِ سعادت ج 1، ص 336)

غيرتمندي جو تقاضو

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! جڏهن مطلب هوندو آهي تہ خوشامد ۽ ڪوڙا واعدا ڪري ڪجهہ ماڻهو قرض حاصل ڪندا آهن پر افسوس صد ڪروڙ افسوس! وٺڻ کان پوءِ ادا ڪرڻ جو نالو ئي نہ وٺندا

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نہ پڙهيو تہ تحقيق اهو بدبخت ٿي ويو. (ابن سني)

آهن، غيرتمندي جو تقاضو تہ اهو آهي تہ جنهن ڪان قرض ورتو آهي پنهنجي ان محسن جي گهر وڃي شڪريي سان قرض ادا ڪري اچن پر اڄ ڪلهہ حالت هي آهي جو جيڪڏهن قرض ادا ڪرڻو بہ آهي تہ قرض گهرندڙ کي ڌڪا کارائي، رلائي رلائي انهيءَ ويچاري جي رقم ٿوري ٿوري ڪري قرض واپس ڪيو ويندو آهي. ياد رکو! بنا سبب قرض ڏيندڙ کي ڌڪا کارائڻ بہ ظلم آهي، عام طور تي واپارين جي عادت هوندي آهي تہ رقم ٻِلي ۾ موجود هئڻ جي باوجود شام جو وٺي وڃجان، سڀاڻي اچجان وغيره چئي بنا شرعي اجازت جي ٽاريندا، ٽٽائيندا ۽ ڌڪا کارائيندا آهن هي نہ ٿا سوچن تہ اسان ڪيڏو وڏو وبال پنهنجي مٿي تي کڻي رهيا آهيون! جيڪڏهن شام جو قرض ڏيڻو آهي تہ هاڻي صبح جي وقت ڏيڻ ۾ حرج ڪهڙو آهي.

نيڪين جي ذريعي مالدار

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ٻانهن جي حق تلفي آخرت جي لاءِ تمام گهڻي نقصان ڏيندڙ آهي. حضرت سيدنا احمد بن حرب عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّبّ فرمائن ٿا: ڪيترا ماڻهو نيڪين جي گهڻي دولت حاصل ڪري دنيا مان موڪلائي ويندا آهن پر ٻانهن جي حق ڦٻائڻ جي سبب قيامت جي ڏينهن پنهنجون سموريون نيڪيون وڃائي ويهي رهندا ۽ ائين غريب ۽ مفلس ٿي ويندا. (تنبيہ المغترين ص 53)

حضرت سيدنا شيخ ابوطالب محمد بن علي مڪي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْقَوِی "قوت القلوب" ۾ فرمائن ٿا: "اڪثر ڪري (پنهنجا نہ ٻلڪ) ٻين

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نہ پڙهيو ان جفا ڪئي. (عبدالرزاق)

جا گناهہ ئي دوزخ ۾ داخلي جو سبب ٿيندا جيڪي (حقوقُ العِباد تلف ڪرڻ جي سبب) انسان تي وڌا ويندا. بيشمار ماڻهو پڻ (پنهنجن نيڪين جي سبب نہ بلڪ) ٻين جون نيڪيون حاصل ڪري جنت ۾ داخل ٿيندا.“ (قوت القلوب ج 2، ص 292) ظاهر آهي تہ ٻين جون نيڪيون حاصل ڪرڻ وارا اهي هوندا جن جون دنيا ۾ دليون ڏڪائيون ۽ حق ڦٻايو ويو هوندو. ائين قيامت جي ڏينهن مظلوم ۽ ڏکايل فائدي ۾ رهندا.

الله ۽ رسول کي ايذا ڏيڻ وارو

حقوقُ العِباد جو معاملو وڏو نازڪ آهي پر آهہ! اڄ ڪلهہ بي خوفي جو زمانو آهي. عوام تہ عوام بلڪ خواص چوڙائڻ وارا بہ عام طور تي انهيءَ کان غافل رهندا آهن. ڪاوڙ جي بيماري عام آهي انهيءَ جي ڪري گهڻا ”خواص“ بہ ماڻهن جي دل آزاري ڪري ويهندا آهن ۽ انهيءَ پاسي بالڪل توجهہ نہ هوندو آهي تہ ڪنهن مسلمان جي بنا ڪنهن شرعي سبب جي دل ڏکوئڻ گناهہ، حرام ۽ جهنم ۾ وٺي وڃڻ وارو ڪم آهي. منهنجا آقا اعلىٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه فتاويٰ رضويہ شريف جلد 24 صفحي 342 تي طبراني شريف جي حوالي سان نقل ڪن ٿا: رحمت عالميان صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان عبرت نشان آهي: ”مَنْ اٰذَى مُسْلِمًا فَقَدْ اٰذَانِيْ وَمَنْ اٰذَانِيْ فَقَدْ اٰذَى اللهَ (يعني) جنهن (بنا ڪنهن شرعي سبب جي) ڪنهن مسلمان کي ايذاءُ ڏنو انهيءَ مون کي ايذاءُ ڏنو ۽ جنهن مون کي ايذاءُ ڏنو انهيءَ **الله** عَزَّوَجَلَّ کي ايذاءُ ڏنو.“ (المعجم الاوسط ج 2، ص 387 حديث 3607) **الله** ۽ رسول عَزَّوَجَلَّ و صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم کي ايذاءُ وارن جي باري ۾ **الله** عَزَّوَجَلَّ سيپاري 22

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: ان شخص جو نڪ مٽيءَ ۾ ملي، جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درودِ پاڪ نہ پڙهي. (حاکم)

سورةُ الاحزاب آيت 57 ۾ ارشاد فرمائي ٿو:

اِنَّ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴿۵۷﴾

ترجمو ڪنزالايمان: بيشڪ جيڪي تڪليف ڏين ٿا الله ۽ ان جي رسول کي انهن تي الله جي لعنت آهي دُنيا ۽ آخرت ۾ ۽ الله انهن جي واسطي ذلت جو عذاب تيار ڪري رکيو آهي.

دل ڏڪائيندڙ خارش

پيارا پيارا اسلامي ڀائرو! جيڪڏهن اوهان ڪنهن مسلمان جي بنا ڪنهن شرعي سبب جي دل آزاري ڪري ويٺا آهيو تہ اوهان جي چاهي ڪيتري بہ ويجهي مائٽي هجي، وڏا ڀاءُ آهن، والد آهن، مڙس آهن، سهرا آهن، يا ڪيترا ئي وڏي مرتبي جا مالڪ آهن، چاهي صدر آهن، يا وزير آهن، استاد آهن يا پير آهن، مُؤَذِّن آهن يا امام و خطيب جو ڪجھ بہ آهن بنا شرمائڻ جي توبھ ڪيو ۽ انهيءَ شخص کان معافي وٺي انهيءَ کي راضي بہ ڪيو نہ تہ جهنم جو هولناڪ عذاب برداشت نہ ٿي سگهندو.

ٻڌو! ٻڌو! حضرت سيدنا يزيد بن شَجَره رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: جهڙي طرح سمنڊ جا ڪنارا ٿيندا آهن اهڙي طرح جهنم جا بہ ڪنارا آهن جن ۾ بُختي اُٺن جهڙا نانگ ۽ خچر جيڏا وڇون رهندا آهن. جهنم وارا جڏهن عذاب جي گهٽتائي لاءِ فرياد ڪندا تہ حڪم ٿيندو ڪنارن کان ٻاهر نڪرو اهي جيئن ئي نڪرندا تہ اهي نانگ انهن جي چپن ۽ چهرن کي پڪڙيندا ۽ انهن جي کل بہ لاهي ڇڏيندا اهي ماڻهو اتان کان بچڻ لاءِ باھ جي طرف ڀڄندا پوءِ انهن تي خارش

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللہُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جيڪو مون تي درود پاڪ پڙهڻ وساري ويٺو اهو جنّت جو رستو ڀُلجي ويو. (طبراني)

مسلط ڪئي ويندي ۽ ايتري قدر ڪنهندا جو انهن جي ماس ڪل سيئي چٽي پوندا ۽ رڳو هڏيون رهجي وينديون. آواز ايندو: ”اي فلان! ڇا توکي تڪليف ٿي رهي آهي؟ اهو چوندو: هائو. ته چيو ويندو ته هي انهيءَ ايذاءُ جو بدلو آهي جيڪو تون مؤمنن کي ڏيندو هئين.“ (الترغيب والترهيب ج 4، ص 280، حديث 5649)

جنت ۾ گهمڻ وارو

پيارا پيارا اسلامي ڀائرو! مسلمان کي ايذاءُ ڏيڻ مسلمان جو ڪم ناهي بلڪ انهيءَ جو ڪم هي آهي ته مسلمانن کي ايذاءُ ڏيڻ واريون شيون پري ڪري. سيدنا امام مسلم بن حَجّاج قشيري عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ اللہِ الۡقَوِی صحيح مسلم ۾ نقل ڪن ٿا: تاجدار مدينه، قرار قلب و سينه، فيض گنجينه، صاحب معطر پسينه، باعث نزول سڪينه صَلَّى اللہُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمانِ باقرينه آهي: ”مون هڪ شخص کي جنت ۾ گهمندي ڏٺو جو جيڏانهن چاهيندو هو هليو ويندو هو ڇو ته انهيءَ هن دنيا ۾ هڪ اهڙي وڻ کي رستي تان ڪٽيو هو جيڪو ماڻهن کي تڪليف ڏيندو هو.“ (صحيح مسلم ص 1410 حديث 2617)

آقا صَلَّى اللہُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي بي انتها عاجزي

اسان جي پياري ۽ مٺي مٺي آقا صَلَّى اللہُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم پنهنجي اُسوهءِ حسنه جي ذريعي پنهنجي غلامن کي حقوقُ العِباد جو خيال رکڻ جي جنهن سهڻي انداز ۾ تعليم ڏني آهي انهيءَ جي هڪ رقت انگيز جهلڪ ملاحظه فرمايو. اسان جي جان کان به پيارا آقا مڪي مدني مصطفيٰ صَلَّى اللہُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ظاهري وفات وقت اجتماعِ عام ۾

اعلان فرمايو: جيڪڏهن منهنجي ذمي ڪنهن جو قرض هجي، جيڪڏهن مون ڪنهن جي جان، مال ۽ آبرو کي صدمو پهچايو هجي ته منهنجي جان، مال ۽ آبرو حاضر آهي. ”هن دنيا ۾ بدلو وٺي ڇڏي.“ توهان مان ڪو هي انديشو نه ڪري ته جيڪڏهن ڪنهن مون کان بدلو ورتو ته مان ناراض ٿيندس هي منهنجو شان ناهي. مون کي هي معاملو وڏيڪ پسند آهي ته جيڪڏهن ڪنهن جو حق منهنجي ذمي آهي ته اهو مون کان وٺي يا مون کي معاف ڪري ڇڏي. پوءِ فرمايائون: اي ماڻهؤ! جنهن شخص تي ڪو حق هجي انهيءَ کي گهرجي ته اهو ادا ڪري ۽ هي خيال نه ڪري ته خواري ٿيندي، ان ڪري جو دنيا جي خواري آخرت جي خواري کان گهٽي سولي آهي.

(تاريخ دمشق لابن عساڪر ج 48 ص 323 ملخصًا)

مون تنهنجو ڪن مروڙيو هو

حضرت سيدنا عثمان غني رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ پنهنجي هڪ غلام کي فرمايو: مون هڪ ڀيري تنهنجو ڪن مروڙيو هو انهيءَ لاءِ تون مون کان انهيءَ جو بدلو وٺ. (الرياض النضرة في مناقب العشرة، جزء 3، ص 45)

مسلمان جي وصف

الله جي محبوب، داناءِ غيوب، مُنَزَّهٌ عَنِ العيوب صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمانِ هدايت نشان آهي: (ڪامل) مسلمان اهو آهي جنهن جي زبان ۽ هٿ کان مسلمان کي تڪليف نه پهچي ۽ (ڪامل) مُهاجر اهو آهي جيڪو انهيءَ شيءِ کي ڇڏي ڏئي جنهن کان الله تعالیٰ منع فرمايو آهي. (صحيح البخاري ج 1 ص 15 حديث 10)

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي هڪ ڀيرو درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي ڏهه رحمتون موڪليندو آهي. (مسلم)

انهيءَ حديث پاڪ جي تحت مفسّر شهير، حڪيم الامت حضرت مفتي احمد يار خان عَلَيْهِ رَحْمَةُ الْحَنَّان فرمائن ٿا تہ: ”ڪامل مسلمان اهو آهي جيڪو لغوي ۽ شرعي اعتبار سان هر طرح مسلمان هجي (۽) مؤمن اهو آهي جيڪو ڪنهن مسلمان جي غيبت نہ ڪري، گار، طعنو، چغلي وغيره نہ هڻي، ڪنهن کي مارڪٽ نہ ڪري، نہ انهيءَ جي خلاف ڪجهہ لکي.“ وڌيڪ فرمائن ٿا تہ ”ڪامل مهاجر اهو مسلمان آهي جيڪو وطن کي ڇڏڻ سان گڏ گناهہ بہ ڇڏي ڏئي، يا گناهہ ڇڏڻ بہ لغوي طور تي هجرت آهي جيڪا هميشہ جاري رهندي.“ (مرآة المناجيح ج 1، ص 29)

مسلمان کي ڇتائي نهارڻ، ڏيڇارڻ

سرڪار مدينہ منوره، سردار مڪہِ مڪرمہ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن ارشاد فرمايو: مسلمان جي لاءِ جائز ناهي تہ ٻئي مسلمان ڏانهن اک سان اهڙي طرح اشارو ڪري جنهن سان تڪليف پهچي. (اتحاف السادة للزبيدي ج 7 ص 177) هڪ جاءِ تي ارشاد فرمايائون: ڪنهن مسلمان کي جائز ناهي جو اهو ڪنهن مسلمان کي ڏيڇاري. (سنن ابي داود ج 4، ص 391، حديث 5004)

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! معلوم ٿيو تہ مسلمان ٻئي مسلمان جو محافظ ۽ غمخوار هوندو آهي، پاڻ ۾ وڙهڻ جهڳڙو ڪرڻ هي مسلمان جو طريقو ناهي بلڪ انهيءَ سان وڏا وڏا نقصان ٿيندا آهن جيئن حضرت سيدنا شيخ محمد بن اسماعيل بخاري عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْبَارِى پنهنجي حديثن جي مجموعي ”صحيح بخاري“ ۾ نقل ڪن ٿا: حضرت سيدنا عُباده بن صامت رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ فرمائن ٿا: مڪي مدني آقا

فرمانِ مصطفي ﷺ: توهان جتي بہ هجو مون تي درود پاڪ پڙهو توهان جو درود مون تائين پهچندو آهي. (طبراني)

ﷺ باهر تشريف فرما ٿيا تہ جيئن اسان کي شبِ قدر ٻڌائن تہ ڪنهن رات ۾ آهي، ٻہ مسلمان پاڻ ۾ وڙهي رهيا هئا، سرڪار مدينہ ﷺ جن ارشاد فرمايو: مان انهي لاءِ آيو هئس تہ توهان کي شبِ قدر ٻڌايان پر فلان فلان شخص وڙهي رهيا هئا انهي لاءِ ان جو تَعَيُّن (يعني مقرر ٿيڻ) کنيو ويو.

(صحيح البخاري ج 1، ص 662، حديث 2023)

اسان شريفن سان شريف ۽.......

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! انهي حديث شريف ۾ اسان جي لاءِ زبردست عبرت جو درس آهي جو اسان جي پياري آقا ﷺ شبِ قدر جي نشاندهي فرمائڻ وارا هئا تہ ٻن مسلمانن جو پاڻ ۾ وڙهڻ مانع (يعني رڪاوٽ) ٿي ويو ۽ هميشہ هميشہ جي لاءِ شبِ قدر کي ڳجهو رکيو ويو. انهيءَ مان اندازو لڳايو تہ پاڻ ۾ وڙهڻ ڪيتري قدر هاڃيڪار آهي، پر آه! جهڳڙالو قسم جي ماڻهن کي ڪير سمجهائي؟ اڄ ڪلهہ تہ ڪجهہ مسلمان وڏي فخر سان اهو چوندي ٻڌا ويا آهن تہ ”ادا هن دنيا ۾ شريف رهي گذارو ئي ناهي، اسان تہ شريفن سان شريف ۽ بدمعاشن سان بدمعاش آهيون!“ ۽ رڳو چوڻ تي ئي ڪفايت ٿورئي آهي! ڪڏهن ڪڏهن تہ معمولي ڳالهہ تي ڀهريان بدڪلامي، پوءِ منهن ماري وري چاقو بلڪ گوليون بہ هلنديون آهن. صد ڪروڙ افسوس! اڄ جا ڪي مسلمان باوجود مسلمان هئڻ جي ڪڏهن پناڻ ٻڌجي، ڪڏهن پنجابي چورائي، ڪڏهن سرائيڪي ٻڌجي، ڪڏهن مهاجر ٿي، ڪڏهن سنڌي ۽ بلوچ

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللہُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **مون تي درودشريف جي ڪثرت ڪريو، بيشڪ هي توهان جي لاءِ طهارت آهي.** (ابو يعليٰ)

قوميت جو نعرو لڳائي هڪ ٻئي کي ماري رهيا آهن، دڪانن ۽ گاڏين کي باهيون ڏئي رهيا آهن. مسلمانو! اوهان ته هڪ ٻئي جا محافظ هيؤ، اوهان کي ڇا ٿي ويو آهي؟ اسان جي پياري آقا رحمتن واري مصطفيٰ صَلَّى اللہُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جو فرمان عاليشان ته هي آهي جو "پاڻ ۾ محبت، رحم ۽ نرمي ۾ مؤمنن جو مثال هڪ جسم وانگر آهي جو جيڪڏهن هڪ عضوي کي تڪليف پهچي ته سڄو جسم انهيءَ تڪليف کي محسوس ڪندو آهي."

(صحيح مسلم ص 1396، حديث 2586)

هڪ شاعر ڪهڙي پياري انداز ۾ سمجهايو آهي.

مُبتلائے درد کوئی عُضْو ہو روتی ہے آنکھ
کس قَدَر ہمدرد سارے جسم کی ہوتی ہے آنکھ

جيڪو برائي ڪري ان تي به ظلم نه ڪريو

"تِرمذي شريف" جي روايت ۾ آهي ته سرڪار مدينه، قرار قلب و سينه صَلَّى اللہُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان عاليشان آهي: اوهان ماڻهو نقل ڪندڙ نه بڻجو جو چئو جيڪڏهن ماڻهو ڀلائي ڪندا ته اسان به ڀلائي ڪنداسين ۽ جيڪڏهن ماڻهو ظلم ڪندا ته اسان به ظلم ڪنداسين، ليڪن پنهنجي نفس کي پابند ڪيو ته ماڻهو ڀلائي ڪندا ته توهان به ڀلائي ڪندؤ ۽ ماڻهو برائي ڪندا ته توهان ظلم نه ڪندؤ.

(سنن الترمذي ج 3، ص 405، حديث 2014)

پراڻو قلم واپس ڪرڻ لاءِ سفر

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڏٺو اوهان! اسان جي پياري آقا صَلَّى اللہُ تَعَالٰی

عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اسان کي مسلمانن سان همدردي ڪرڻ جي باري ۾ ڪيترا پيارا مدني گل عنايت فرمايا آهن. اسان جي بزرگان دين رَحِمَهُمُ اللّٰهُ المُبِين ٻين جي حقن جي معاملي ۾ تمام گهڻا حساس هوندا هئا ۽ حق جي ادائگي جي معاملي ۾ حيرت انگيز حد تائين محتاط ٻه هوندا هئا. جيئن حضرت سيدنا عبدالله بن مبارڪ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه ملڪِ شام ۾ ڪجھ ڏينهن رهائش پذير هئا، اتي احاديث مبارڪ لکندا رهيا. هڪ ڏينهن انهن جو قلم ٽٽي پيو تنهن ڪري اوڌارو ڪنهن ٻئي کان قلم ورتائون، ويسر ۾ واپسي تي اهو قلم وطن کڻي آيا. جڏهن ياد آيو ته رکيو قلم واپس ڏيڻ جي لاءِ پاڻ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه پنهنجي وطن کان ملڪِ شام جو سفر ڪيو. (تذڪرة الواعظين ص 243)

بنا اجازت جي ڪنهن جو چپل پائڻ ڪيئن؟

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڏٺو اوهان! سبحٰن الله عَزَّوَجَلَّ! اسان جا اسلاف رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالٰى پرائي شيءِ جي معاملي ۾ الله تعالیٰ کان ڪيتري قدر ڊڄندا هئا! پر افسوس! هاڻي اسان انهيءَ سلسلي ۾ بالڪل بي خوف ٿيندا ٿا وڃون! ياد رکو! هاڻي ته ٻين جون شيون جاڻي واڻي رکڻ گهڻو سولو معلوم ٿئي ٿو پر قيامت ۾ صاحبِ حق کي انهيءَ جو بدلو ادا ڪرڻ ۽ انهيءَ کي راضي ڪرڻ تمام مشڪل ٿي پوندو تنهن ڪري ٻين جي هڪ هڪ داڻي ۽ هڪ هڪ ڪک جي باري احتياط ڪرڻو پوندو، بنا اجازت جي ڪنهن جي ڪا شيءِ مثال طور چادر، توليو، ٽانوَ، کٽ، ڪرسي وغيره وغيره هرگز استعمال نه ڪرڻ گهرجي. باقي جيڪڏهن انهن شين جي مالڪ جي طرفان عام

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهہ ڀيرا صبح ۽ ڏهہ ڀيرا شام درودِ پاڪ پڙهيو قيامت جي ڏينهن ان کي منهنجي شفاعت ملندي. (مجمع الزوائد)

اجازت هجي تہ استعمال ڪرڻ ۾ حرج ناهي. مثال طور ڪنهن جي گهر مهمان ٻڌجي ويا تہ عام طور تي اهڙي شين جي استعمال جي گهر واري جي طرفان اجازت هوندي آهي. اڪثر ڏٺو ويو آهي تہ مسجد ۾ ڪي ماڻهو مالڪ جي بنا اجازت جي ان جا چپل پائي استنجاخاني ۾ هليا ويندا آهن. ظاهري طور تي هي عمل تمام گهڻو ئي معمولي لڳي رهيو آهي پر ٿورو سوچيو تہ ڀلا! اوهان ڪنهن جا چپل پائي استنجاخاني ۾ هليا ويئو ۽ ان جو مالڪ ٻاهر وڃڻ لاءِ پنهنجا چپل پائڻ آيو، غائب ڏسي هي سمجهي تہ چوري ٿي ويا ويچارو چپ ڪري اگهاڙي پيرن هليو ويو. اوهان جيتوڻيڪ واپس اچي چپل جتان ڪنيا هئا اتي ئي رکيا پر انهن جو مالڪ تہ انهن کي ضايع ڪري چڪو. انهيءَ جو وبال ڪنهن تي؟ يقيناً اوهان تي ۽ اوهان ئي ظالم ٿيؤ. آهہ! قيامت جي ڏينهن ظالم جي حسرت! حضرت سيدنا شيخ عبد الوهاب شعراني قُدِّسَ سِرُّہُ النُّوْرَانِی فرمائن ٿا: ”ڪڏهن ڪڏهن هڪ ئي ظلم جي بدلي ظالم جون سيئي نيڪيون وٺڻ باوجود بہ مظلوم خوش نہ ٿيندو.“ (تنبيہ المغترين ص 50) تڏهن تہ اسان جا بزرگان دين رَحِمَھُمُ اللہُ الْمُبِیْن ظاهري طور معمولي ڏسڻ ۾ اچڻ وارين ڳالهين ۾ بہ احتياط فرمائيندا هئا، حُجَّۃ الاسلام حضرت سيدنا امام محمد بن محمد غزالي عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللہِ الْوَالِی فرمائن ٿا:

خوشبو سنگهڻ ۾ احتياط

حضرت اميرالمؤمنين سيدنا عمر بن عبدالعزيز رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ جي سامهون مسلمانن جي لاءِ مشڪ جو وزن ڪيو پئي ويو تہ انهن

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم: **جنهن ڪتاب ۾ مون تي درودِ پاڪ لکيو ته جيستائين منهنجو نالو ان ڪتاب ۾ لکيل رهندو ملائڪ ان جي لاءِ استغفار ڪندا رهندا.** (طبراني)

جلدي پنهنجو نڪ بند ڪيو ته جيئن ان جي خوشبو نه پهچي. جڏهن ماڻهن اها ڳالهه محسوس ڪئي ته پاڻ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ فرمايو: خوشبو سنگهڻ ئي ته انهيءَ جو نفعو آهي. (ڇو ته منهنجي سامهون هن وقت گهٽي مقدار ۾ مشڪ موجود آهي تنهن ڪري ان جي خوشبو به گهٽي اچي رهي آهي ۽ مان ايتري دير خوشبو سنگهي ٻين مسلمانن جي پيٽ ۾ زياده نفعو حاصل ڪرڻ نه ٿو چاهيان) (احياءُ العلوم ج 2 ص 121، قوت القلوب ج 2، ص 533) **الله** عَزَّوَجَلَّ **جي انهن تي رحمت هجي ۽ انهن جي صدقي اسان جي بي حساب بخشش ٿئي.** اٰمِین بِجَاہِ النَّبِیِّ الْاَمِین صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم

ڏيئو وسائي ڇڏيو!

"ڪيمياءِ سعادت" ۾ آهي: هڪ بزرگ رات جي وقت ڪنهن مريض جي سيراندي کان تشريف فرما ٿيا، قضاءِ الٰهي عَزَّوَجَلَّ سان اهي بيمار فوت ٿي ويا، قربان وڃجي ان بزرگ جي مدني سوچ تان جو انهن جلدي ڏيئو وسائي ڇڏيو ۽ فرمايائون: "هاڻي انهيءَ ڏيئي جي تيل ۾ وارثن جو حق به شامل ٿي ويو آهي." (ڪيمياءِ سعادت ج 1 ص 347)

الله عَزَّوَجَلَّ **جي انهن تي رحمت هجي ۽ انهن جي صدقي اسان جي بي حساب بخشش ٿئي.** اٰمِین بِجَاہِ النَّبِیِّ الْاَمِین صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم

باغ يا جهنم جو ڪڏو

الله الله! اسان جي بزرگان دين رَحِمَہُمُ اللّٰہُ الْمُبِین ڪيتري عظيم سوچ جا مالڪ هوندا هئا! اسان ته اهڙو سوچي به نه ٿا سگهون. اولياءِ ڪرام رَحِمَہُمُ اللّٰہُ السَّلَام هر وقت خوفِ خدا عَزَّوَجَلَّ سان ڏڪندا رهندا هئا. هر وقت موت انهن جي سامهون رهندو، قبر ۽ حشر جي معاملن

فرمانِ مصطفیٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **جيڪو جمعي جي ڏينهن مون تي درود شريف پڙهندو آءُ قيامت جي ڏينهن ان جي شفاعت ڪندس.** (ڪنزالعمال)

ڪان ڪڏهن غافل نہ ٿيندا هئا. آهہ! قبر جو معاملو تمام گهڻو ڳڻتي جوڳو آهي! هاءِ اسان جو ڇا ٿيندو! اسان تہ پنهنجي قبر کي اڪثر وساري ڇڏيو آهي "اِحياءُ العُلُوم" ۾ آهي: حضرت سيدنا سفيان ثوري رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: "جيڪو شخص قبر کي گهڻو ياد ڪندو آهي اهو مرڻ ڪان پوءِ پنهنجي قبر کي جنت جي باغن مان هڪ باغ ڏسندو ۽ جيڪو قبر کي وساريندو اهو پنهنجي قبر کي جهنم جي کڏن مان هڪ کڏو ڏسندو." (احياءُ العلوم ج 4 ص 238)

گورِ نیکاں باغ ہوگی خلد کا
مجرموں کی قبر دوزخ کا گڑھا

اڌ ڪجور

ياد رکو! پنهنجي ننڍي مدني مني ۽ مدني منين جي حقوق العِباد جو خيال رکڻو پوندو آهي. انهيءَ معاملي ۾ بي احتياطي هلاڪت جو باعث ۽ احتياط جنت جي داخلا جو سبب آهي. جهڙي طرح حضرت سيدنا محمد بن اسماعيل بخاري عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْبَارِی پنهنجي حديثن جي مجموعي الموسوم "صحيح بخاري" ۾ نقل ڪن ٿا: اُمُّ المؤمنين حضرت سيدَتُنا عائشہ صديقہ رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهَا فرمايو: هڪ عورت جنهن سان گڏ ٻہ ڇوڪريون هيون، ان اچي مون ڪان سوال ڪيو (يعني مون ڪان ڪجهہ گهريائين) مون وٽ انهيءَ وقت صرف هڪ ڪجور هئي اها مون انهي کي ڏئي ڇڏي. ان ڪجور جا ٻہ ٽڪرا ڪري ٻنهي کي هڪ هڪ ٽڪرو ڏنو. جڏهن سيدتنا عائشہ صديقہ رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهَا **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ جي محبوب، داناءِ غيوب، مُنَزَّہٌ عنِ العُيُوب صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **جنهن جمعي جي ڏينهن مون تي ٻه سؤ ڀيرا درودِ پاڪ پڙهيو ان جا ٻه سؤ سالن جا گناهه معاف ٿيندا.** (كنزالعمال)

عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **جن جي خدمت ۾ هي واقعو عرض ڪيو ته فرمايائون: ”جنهن کي ڇوڪريون عطا ٿين ۽ ان انهن سان سهڻو سلوڪ ڪيو ته اهي ان لاءِ جهنم کان آڙ بڻجي وينديون.“**

(صحيح البخاري ج 4، ص 99، حديث 5995)

شاهي ٿڦڙ جو انجام

اميرالمؤمنين حضرت سيدنا عمر فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ حقوقُ العِباد جي معاملي ۾ ڪنهن جي رعايت نه فرمائيندا هئا. غسّان جو بادشاهه نئون نئون مسلمان ٿيو هو ۽ انهيءَ ڪري **حضرت سيدنا عمر فاروق اعظم** رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ کي تمام گهڻي خوشي ٿي هئي ڇوته ان جي سبب هاڻي ان جي رعايا جي ايمان آڻڻ جي اميد پيدا ٿي هئي. طواف جي دوران غسّان جي بادشاهه جي ڪپڙي تي ڪنهن غريب اعرابي جو پير اچي ويو، ڪاوڙ ۾ اچي ان اهڙي پري ٿڦڙ هنئي جو اعرابي جو ڏند شهيد ٿي پيو. ان سيدنا **عمر فاروق اعظم** رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ جي بارگاهه ۾ فرياد ڪيو. غسّان جي بادشاهه ٿڦڙ هڻڻ جو اعتراف ڪيو ته پاڻ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ مُدّعي يعني ان مظلوم اعرابي کي فرمايو ته اوهان غسّان جي بادشاهه کان قصاص يعني بدلو وٺي سگهو ٿا. اهو ٻڌي غسّان جي بادشاهه ناگواري محسوس ڪندي چيو ته هڪ معمولي شخص مون جهڙي بادشاهه جي برابر ڪيئن ٿي ويو جو ان کي مون کان بدلي وٺڻ جو حق حاصل ٿيو! پاڻ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ فرمايو: اسلام توهان ٻنهي کي برابر ڪري ڇڏيو آهي. غسّان جي بادشاهه هڪ ڏينهن جي مهلت گهري ۽ رات جي وقت فرار ٿي ويو ۽ مرتد

www.dawateislami.net

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درود شريف نه پڙهي ته ماڻهن مان اهو ڪنجوس ترين شخص آهي.** (ترغيب و ترهيب)

ٿي ويو. (خطبات محرم ص 138)

فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ جي سادگي

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! حضرت سيدنا عمر فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ غسّان جي بادشاهه جي ذري برابر به رعايت نه ڪئي ۽ ان بدنصيب جي اسلام کان ڦري ٻيهر ڪفر جي ڪڏي ۾ ڪرڻ سان اسلام کي ڪو نقصان نه پهتو، بلڪ جيڪڏهن **حضرت سيدنا عمر فاروق اعظم** رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ رعايت فرمائن ها ته شايد اسلام کي نقصان پهچي ها ۽ ماڻهن جو ان طرح جو ذهن نهي ها ته اسلام ڪمزور کي طاقتور کان معاذالله حق نه ٿو ڏياري سگهي. اها انصاف واري نظام جي برڪت هئي جو هڪ ڏينهن **حضرت سيدنا عمر فاروق اعظم** رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ بنا ڪنهن محافظ جي بنا ڪنهن خوف خطري جي گرمي جي موسم ۾ هڪ وڻ جي هينان پٿر تي پنهنجو مبارڪ مٿو رکي سمهي رهيا هئا ته روم جو قاصد سندن ڳولا ۾ اتي پهتو ۽ پاڻ کي ان طرح ستل ڏسي حيران ٿي ويو ته ڇا اهو ئي اهو شخص آهي جنهن سان سڄي دنيا ڏڪندي آهي! پوءِ اهو چوڻ لڳو: اي عمر! اوهان انصاف ڪندا آهيو، حقوق العباد جو خيال رکندا آهيو ته اوهان کي پٿرن تي به ننڊ اچي وڃي ٿي ۽ اسان جا بادشاهه ظلم ڪندا آهن، ٻانهن جا حق پائمال ڪندا آهن تنهن ڪري انهن کي مخملي بسترن تي به ننڊ ناهي ايندي. **الله** عَزَّوَجَلَّ **جي انهن تي رحمت هجي ۽ انهن جي صدقي اسان جي بي حساب بخشش ٿئي.** اٰمِين بِجَاهِ النَّبِيِّ الْاَمِين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نہ پڙهيو تہ تحقيق اهو بدبخت ٿي ويو. (ابن سني)

بري خاتمي جا سببَ

ظلم جي شامت ٻہ تہ ڏسو ”غسان جي بادشاهہ“ جو ايمان ئي برباد ٿي ويو! حضرت سيدنا ابوبڪر وَرّاق رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: ”ٻانهن تي ظلم ڪرڻ اڪثر ڪري ايمان جي کسجي وڃڻ جو سبب بڻجي ٿو.“ حضرت سيدنا ابو القاسم حڪيم رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه کان ڪنهن پڇيو: ڪو اهڙو گناهہ بہ آهي جيڪو ٻانهي کي ايمان کان محروم ڪري ڇڏيندو آهي؟ فرمايائون: ايمان جي بربادي جا ٽي سببَ آهن: (1) ايمان جي نعمت تي شڪر نہ ڪرڻ (2) ايمان جي ضايع ٿيڻ جو خوف نہ رکڻ (3) مسلمان تي ظلم ڪرڻ. (تنبيہ الغافلين ص 204)

پاڻ کي ڪنهن جو ”غلام“ چوڻ ڪيئن؟

اسان جي بُزرگانِ دين رَحِمَهُمُ اللهُ الْمُبِين حقوقُ العِباد جي معاملي ۾ احتياط جا اهڙا مثال قائم ڪيا آهن جو عقل حيران رهجي ويندو آهي. حضرت سيدنا امام اعظم، فقيہِ افخم، امام ابو حنيفہ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ جا مشهور شاگرد، قاضي القضاۃ يعني (Chief Justice) حضرت سيدنا امام ابو يوسف رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ خليفي هارون الرشيد عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْمَجِيد جي قابلِ اعتماد وزير فضل بن ربيع جي شاهدي قبول ڪرڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو. خليفي هارون الرشيد عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْمَجِيد جڏهن شاهدي قبول نہ ڪرڻ جو سبب معلوم ڪيو تہ فرمايائون: هڪ ڀيري مون پاڻ پنهنجي ڪنن سان ٻڌو هو تہ اهو اوهان کي چئي رهيو هو: ”مان اوهان جو غلام آهيان“ جيڪڏهن اهو ان قول ۾ سچو هو تہ اهو اوهان جي حق ۾ شاهدي ڏيڻ لاءِ نااهل ٿيو ڇوتہ آقا جي حق ۾ غلام

جي شاهدي مقبول ناهي ۽ جيڪڏهن خوشامد طور تي ان ڪوڙ ڳالهايو تڏهن بہ انهيءَ جي شاهدي قبول نہ ٿي ڪري سگهجي جو جيڪو شخص اوهان جي دربار ۾ بي پرواهي سان ڪوڙ ڳالهائي سگهي ٿو اهو منهنجي عدالت ۾ ڪوڙ ڪان ڪيئن مڙندو!

چا حال آهي؟

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڏٺو اوهان! حضرت سيدنا امام ابو يوسف رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ ڪيتري قدر ذهين هئا ۽ عدل هجي تہ اهڙو جو ڪنهن ٻانهي جي حق ۾ معاملي ۾ نهايت ئي بي پرواهي سان وقت جي خليفي بابت ان جي خاص وزير جي شاهدي بہ رد ڪري ڇڏيائون. هتي واقعي هڪ نڪتو غور طلب آهي جو ڪڏهن ڪڏهن خوشامدي طور تي يا ائين ئي بنا ڪنهن سوچڻ سمجهڻ جي پنهنجي پاڻ کي هڪ ٻئي جو خادم يا غلام يا سگ وغيره چئي ڇڏيندا آهن پر دل ان جي بالڪل ابتڙ هوندي آهي. ڪاش! دل ۽ زبان برابر ٿي وڃن. اسان جا اسلاف دل ۽ زبان جي هڪجهڙائي جو گهڻو خيال رکندا هئا. جيئن تہ امام المُعَبِّرِين حضرت سيدنا امام محمد ابنِ سيرين عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْمُبِين هڪ شخص کان پڇيو: چا حال آهي؟ ان چيو: ”ان جو ڪهڙو حال هوندو جنهن تي پنج سؤ درهم قرض هجي، ٻارن ٻچن وارو هجي پر انهيءَ وٽ ڪجهہ بہ نہ هجي.“ پاڻ رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه اهو ٻڌي گهر موٽي ويا ۽ هڪ هزار درهم ڪٺي انهن کي پيش ڪندي فرمايائون: پنج سؤ درهم پنهنجو قرض ادا ڪريو ۽ وڌيڪ پنج سؤ پنهنجي گهرو خرچ لاءِ قبول فرمايو. ان کان پوءِ پاڻ رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: ان شخص جو نڪ مٽيءَ ۾ ملي، جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درودِ پاڪ نہ پڙهي. (حاڪم)

پنهنجي دل ۾ واعدو ڪيو تہ هاڻي ڪنهن جو حال معلوم نہ ڪندس. حُجَّةُ الاسلام، حضرت سيدنا امام محمد بن محمد غزالي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْوَالِي فرمائن ٿا: امام ابن سيرين عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْمُبِين هي واعدو ان لاءِ ڪيو تہ جيڪڏهن مون ڪنهن جو حال پڇيو ۽ ان پنهنجي پريشاني ٻڌائي پوءِ جيڪڏهن مون ان جي مدد نہ ڪئي تہ مان پڇڻ جي معاملي ۾ ”منافق“ چورائيندس! (ڪيمياءِ سعادت ج 1، ص 408)

منافق چورائيندس جي وضاحت

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڏٺو اوهان! اسان جا اسلاف رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالٰى ڪيڏا نہ ديانتدار ۽ سچا هوندا هئا. انهن جو ذهن هي هوندو هو تہ جيستائين سامهون واري سان حقيقي معنيٰ ۾ همدردي جو جذبو نہ ٿئي انهيءَ جو حال نہ پڇجي ۽ حال پڇڻ جي صورت ۾ جيڪڏهن اهو پريشاني ٻڌائي تہ وس آهر ان جي مدد ڪئي وڃي. ياد رهي! امام ابن سيرين عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْمُبِين مدد نہ ڪرڻ جي صورت ۾ پنهنجي لاءِ هي جيڪي فرمايو تہ ”منافق چورائيندس“ انهي مان هتي منافق عملي مراد آهي ۽ نفاقِ عملي ڪُفر ناهي.

مظلوم جي مدد ڪرڻ ضروري آهي

جتي ظلم ڪرڻ ٻانهن جي حق تلفي آهي اتي طاقت جي باوجود مظلوم جي مدد نہ ڪرڻ بہ جرم آهي. جيئن حضرت سيدنا عبدالله بن عباس رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا چون ٿا: رسول الله صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان عبرت نشان آهي: الله عَزَّوَجَلَّ فرمائيندو آهي: ”مون ڪي منهنجي

فرمانِ مصطفیٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **جيڪو مون تي درود پاڪ پڙهڻ وساري ويٺو اهو جنّت جو رستو ڀُلجي ويو.** (طبراني)

عزت ۽ بزرگي جو قسم مان جلدي يا دير سان ظالم کان بدلو ضرور وٺندس ۽ ان کان بہ بدلو وٺندس جيڪو طاقت جي باوجود مظلوم جي مدد ناهي ڪندو.“ (الترغيب والترهيب ج 3، ص 145، حديث 3421) **معلوم ٿيو** تہ جيڪو مظلوم جي مدد ڪرڻ جي طاقت رکندو آهي پوءِ بہ نہ ٿو ڪري اهو گنهگار آهي. البت جيڪو مدد جي طاقت نہ رکندو هجي انهيءَ تي گناهہ ناهي. جهڙي طرح شارح بخاري مفتي محمد شريف الحق امجدي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْقَوِی فرمائن ٿا: ”ياد رهي! مسلمان جي مدد، مدد ڪرڻ واري جي حال جي اعتبار سان ڪڏهن فرض هوندي آهي ڪڏهن واجِب ڪڏهن مُستحَب.“ (نزهة القاري ج 3، ص 665)

قبر ۾ شعلا ڀڙڪي رهيا هئا!

اعلىٰ حضرت جا خليفہ فقيہ اعظم حضرت علامہ ابويوسف محمد شريف ڪوٽلوي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْقَوِی پنهنجي ڪتاب ”اخلاق الصالحين“ ۾ نقل ڪن ٿا: ابو ميسره رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: هڪ قبر ۾ شعلا ڀڙڪي رهيا هئا ۽ ميت ڪي عذاب تي رهيو هو، مُڙدي پڇيو: مون ڪي ڇو ٿا ماريو؟ ملائڪن چيو تہ هڪ مظلوم توکي مدد لاءِ پڪاريو پر تو ان جي مدد نہ ڪئي ۽ هڪ ڏينهن تو بي وضو نماز پڙهي هئي. (اخلاق الصالحين ص 57، تنبيہ المغترين ص 51)

مسلمانن جو غم

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! هي تہ ان شخص جو حال هو جيڪو مظلوم جي مدد تي طاقت هئڻ جي باوجود انهيءَ جي مدد نہ ٿو

ڪري ته پاڻ ظالم جو ڇا حال هوندو! معلوم ٿيو ته مظلوم جي وس آهر مدد ڪرڻ گهرجي ۽ مظلوم جي مدد ڪرڻ ۾ وڏو اجر ۽ ثواب آهي. اسان جي بزرگانِ دين رَحِمَهُمُ اللّٰهُ الْمُبِيْن ڪي مسلمانن جي تڪليفن جو ڪيتري قدر احساس هو ان جو اندازو "ڪيمياءِ سعادت" ۾ بيان ڪيل هن حڪايت مان لڳايو. جهڙي طرح هڪ دفعي ماڻهن ڏٺو ته حضرت سيدنا فضيل بن عياض رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه روئي رهيا آهن، جڏهن روئڻ جو سبب معلوم ڪيو ويو ته فرمايائون: مان انهن ويچارن مسلمانن جي غم ۾ روئي رهيو آهيان جن مون تي ظلم ڪيا آهن ڇوته سڀاڻي قيامت جي ڏينهن جڏهن انهن کان سوال ٿيندو ته توهان ائين ڇو ڪيو؟ انهن جو ڪو عذر نه ٻڌو ويندو ۽ اهي ذليل ۽ خوار ٿيندا. (ڪيمياءِ سعادت ج 1 ص 393)

چور جو غم

هڪ بزرگ جو واقعو آهي ته ان جا پئسا ڪنهن ڪدي ورتا ۽ اهي روئي رهيا هئا. ماڻهن همدردي جو اظهار ڪيو ته فرمائڻ لڳا: مان پنهنجي پئسن جي غم ۾ نه بلڪ چور جي غم ۾ روئي رهيو آهيان ته سڀاڻي قيامت ۾ ويچارو مجرم طور پيش ڪيو ويندو، انهيءَ وقت ان وٽ ڪو عذر نه هوندو. آهه! انهيءَ وقت ان جي ڪيڏي خواري ٿيندي.

چوري جو عذاب

چور جي ڳالهه نڪتي آهي ته چور جو عذاب به عرض ڪندو هلان. فقيہ ابو اللّيث سمرقندي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِی "قُرَّةُ العُيُون" ۾ نقل ڪن

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي هڪ ڀيرو درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي ڏهه رحمتون موڪليندو آهي. (مسلم)

ٿا: جنهن ڪنهن جو ٿورو سامان به چورايو اهو قيامت جي ڏينهن ان مال کي پنهنجي ڳلي ۾ باهه جي طوق (هار) جي صورت ۾ لڙڪائي ايندو ۽ جنهن ٿورڙو به حرام مال کاڌو ان جي پيٽ ۾ باهه ٻاري ويندي ۽ اهو ايتري قدر خوفناڪ دانهون ڪندو جو جيترا ماڻهو پنهنجي قبرن مان اٿندا سي ڏڪي ويندا، ايتري تائين جو الله ربُّ العٰلمين جَلَّ جَلالُهٗ ماڻهن جي سامهون جيڪو به فيصلو فرمائي.
(قرة العيون ص 392)

گناهن جي مريضن جو علاج ڪرائڻ وارن جي لاءِ مدني گل

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڳالهه ٿي هئي مسلمانن جي غم کائڻ جي ۽ اسان جا بزرگان دين رَحِمَهُمُ اللهُ المُبِين مسلمانن جي گناهن جي ڪري ٿيڻ واري هولناڪ عذاب جي باري ۾ غور ڪري انهن تي رحم ڪندا، انهن لاءِ غمگين ٿيندا ۽ انهن جي اصلاح لاءِ ڪُڙهندا هئا، اسان کي به مسلمانن جي همدردي ۽ غمخواري ڪرڻ گهرجي. انهن جي اصلاح لاءِ هروقت ڪوشش ڪجي ۽ ان ۾ حوصلو گهڻو رکڻ ۽ حڪمت عملي سان ڪم وٺڻ گهرجي. ان سلسلي ۾ اسان کي ڊاڪٽر جي طريقيڪار مان سمجهڻ جي ڪوشش ڪرڻ گهرجي. جيئن ته ڪڙوي دوا ۽ انجيڪشن وغيره جي سبب مريض جيڪڏهن ڊاڪٽر کان لنوائيندو به آهي تڏهن به ڊاڪٽر ان سان نفرت ناهي ڪندو بلڪ پيار سان پيش ايندو آهي. اهڙي طرح گناهن جو مريض چاهي اسان سان مذاق ڪري، چاهي اسان تي ٺوڪون ڪري، اسان

فرمانِ مصطفٰی صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم: توهان جتي بہ هجو مون تي درود پاڪ پڙهو توهان جو درود مون تائين پهچندو آهي. (طبراني)

ڪي بہ همت نہ هارڻ گهرجي. جيڪڏهن اسان مضبوط ڪوشش ڪندا رهنداسين ۽ عمل جي ميدان مان پٺڻ وارن ڪي دعوت اسلامي جي مدني قافلن ۾ سفر جو عادي بڻائڻ ۾ ڪامياب ٿي وياسين تہ اِنْ شَآءَاللّٰہ عَزَّوَجَلَّ گناهن جا مريض ضرور شفاياب ٿيندا ويندا.

مختلف حقَ سڪڻ جو طريقو

ياد رکو! ٻانهن جي حقن جي معاملي ۾ والدين جو معاملو سرِفهرست آهي. ان جي تفصيلي معلومات مكتبة المدينہ جي جاري ڪيل بيان جي آڊيو ڪيسٽ "ماں باپ کو ستانا حرام ہے" ۽ نگران شوریٰ جي VCD "ماں باپ کے حقوق" ٻڌو. اهڙي طرح اولاد جا حق، زال، مڙس جا حق، مائٽن جا حق، پاڙي وارن جا حق وغيره جيڪي عام آهن اهي عام ٻانهن جي حقن ڪان وڌيڪ اهميت رکن ٿا، اهي سڀئي حق انهيءَ مختصر بيان ۾ نہ ٿا سکي سگهجن. ان لاءِ مكتبة المدينہ جي شايع ٿيل هنن ٽن رسالن: "(1) والدين، زوجين اور اساتذہ کے حقوق (2) حقوق العباد کیسے معاف ہوں (3) اولاد کے حقوق" جو مطالعو فرمايو، مدني قافلن ۾ بہ سنتن ڀريو سفر ڪندا رهو. اِنْ شَآءَاللّٰہ عَزَّوَجَلَّ حُقُوقُ العِباد جي باري ۾ معلومات سان گڏوگڏ احتياط جو جذبو بہ پيدا ٿيندو ۽ جڏهن احتياط ڪنداسين تہ اِنْ شَآءَاللّٰہ الرَّحمٰن جنت جو رستو سولو ٿيندو.

ظالم جي مختلف انداز جي نشاندهي

مسلمانن کي ستائڻ وارن، ماڻهن جو دل ڏکائڻ وارن، ماڻهن جا برا نالا رکڻ وارن، ماڻهن تي ٺوڪون ڪرڻ وارن، ماڻهن جو

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: مون تي درودشريف جي ڪثرت ڪريو، بيشڪ هي توهان جي لاءِ طهارت آهي. (ابو يعليٰ)

نقلون ڪرڻ وارن ۽ ماڻهن سان مذاق ڪرڻ وارن جي لاءِ ڳڻتي جو مقام آهي. ٻڌو! ٻڌو! ربّ ڪائنات عَزَّوَجَلَّ سيپاري 26 سورة الحُجُرات آيت نمبر 11 ۾ ارشاد فرمائي ٿو:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰۤى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَ لَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰۤى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَ لَا تَلْمِزُوْۤا اَنْفُسَكُمْ وَ لَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ؕ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَ مَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۱۱﴾

منهنجا آقا اعلیٰ حضرت، امام اهلسنت، ولي نعمت، عظيم البرڪت، عظيم المرتبت، پروانهءِ شمع رسالت، امام عشق و محبت، مجدّد دين و ملت، حامي سنّت، ماحي بدعت، عالم شريعت، پير طريقت، آفتاب ولايت، باعث خير و برڪت، حضرت علامه مولٰينا الحاج الحافظ القاري شاهه امام احمد رضا خان عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن پنهنجي جڳ مشهور قرآن جي ترجمي "ڪنزالايمان" ۾ ان جو ترجمو هيئن ڪيو آهي:

"**اي ايمان وارو! مرد مردن تي نه کلن عجب نه آهي جو اهي کلندڙن کان بهتر هجن ۽ نه عورتون عورتن سان، ٿي سگهي ٿو جو اهي مسخري ڪندڙين کان بهتر هجن ۽ هڪ ٻئي کي طعنا نه هڻو ۽ هڪ ٻي جا خراب نالا نه رکو ڪهڙو نه برو نالو آهي مسلمان ٿي ڪري فاسق چورائڻ ۽ جن توبه نه ڪئي ته اهي ئي ظالم آهن.**"

ڪنهن تي کلڻ گناهه آهي

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ڪنهن جي غربت يا حسب نسب يا جسماني عيب تي کلڻ گناهه آهي. اهڙي طرح ڪنهن مسلمان کي برن لقبن سان سڏڻ به گناهه آهي، ڪنهن کي ڪتو، گڏهه، سوئر، وغيره نه ٿو چئي سگهجي. اهڙي طرح ڪنهن ۾ عيب موجود هجي

تڏهن بہ ان کي انهيءَ عيب سان نہ تا سڏي سگهو. مثال طور انڌا! او ڪاڻا! او ڏگها! اڙي نينگا! وغيره، باقي ضرورت وقت سڃاڻپ ڪرائڻ جي لاءِ انڌو چئي سگهو ٿا. ماڻهن تي ڪلڻ، برن لقبن سان سڏڻ ۽ مذاق ڪرڻ وارن کي قرآن پاڪ "فاسق" جي فتويٰ ارشاد فرمائي آهي ۽ جيڪو توبہ نہ ڪري انهيءَ کي ظالم قرار ڏنو آهي. ماڻهن سان مذاق ڪرڻ وارؤ! ڪن کولي ٻڌو!

مذاق ڪرڻ جو عذاب

جڏهن ڪنهن مسلمان سان مذاق ڪرڻ جي دل چاهي تہ خدارا! هن روايت کي ڌيان سان پڙهو، جنهن ۾ سرڪار نامدار، مديني جي تاجدار، رسولن جي سالار، نبين جي سردار، شهنشاهہ ابرار، سرڪارِ والا تبار، اسان غريبن جي غمگسار، اسان بيڪسن جي مددگار، صاحب پسينہءِ خوشبودار، شفيع روزِ شمار، جناب احمد مختار صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جو فرمان عبرت نشان آهي: قيامت جي ڏينهن ماڻهن سان مذاق ڪرڻ وارن جي سامهون جنت جو دروازو کوليو ويندو ۽ چيو ويندو اچو! اچو! تہ اهي گهٽي بي چيني ۽ غمگين ٿي انهيءَ دروازي جي سامهون ايندا پر جيئن ئي دروازي وٽ پهچندا اهو دروازو بند ٿي ويندو. پوءِ جنت جو هڪ ٻيو دروازو کلندو ۽ انهن کي سڏيو ويندو تہ اچو! اهڙي طرح اهي بي چيني ۽ غم جي حالت ۾ انهيءَ دروازي وٽ پهچندا تہ اهو دروازو بہ بند ٿي ويندو. اهڙي طرح انهن سان اهو معاملو ٿيندو رهندو ايستائين جو جڏهن دروازو کلندو ۽ سڏ ٿيندو تہ اهي نہ ويندا.

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهه ڀيرا صبح ۽ ڏهه ڀيرا شام درودِ پاڪ پڙهيو قيامت جي ڏينهن ان کي منهنجي شفاعت ملندي. (مجمع الزوائد)

(كتاب الصمت مع موسوعة ابن ابي الدنيا ج 7، ص 183-184 رقم 287)

مُعافي گهري وٺو

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! سڀ گهٻرائجي الله عَزَّوَجَلَّ جي بارگاهه ۾ رجوع ڪريو، سچي توبہ ڪريو ۽ ترسو! ٻانهن جي حق ڦٻائڻ جي معاملي ۾ بارگاهه الٰهي عَزَّوَجَلَّ ۾ رڳو توبہ ڪرڻ ڪافي ناهي، ٻانهن جا جيڪي جيڪي حق پائمال ڪيا هوندا اهي بہ ادا ڪرڻا پوندا، مثال طور مالي حق آهي تہ ان جو مال واپس موٽائڻو پوندو، دل ڏکوئي آهي تہ معافي وٺڻي پوندي. اڄ تائين جنهن جنهن سان مذاق ڪيو، برن لقبن سان سڏيو، طعنو هنيو، طنز ڪئي، دل ڏکوئيندڙ نقلون ڪرڻ، دل ڏکوئڻ واري انداز ۾ اکيون ڏيکارڻ، چتائي نهاريو، ديڇاريو، گار ڏني، گلا ڪئي ۽ ان کي خبر پئجي وئي، چڙٻيو، ماريو، ذليل ڪيو، مطلب تہ ڪنهن نموني بہ بنا شرعي اجازت جي ايذاءُ جو باعث بڻيا انهن سڀن کان الڳ الڳ معاف ڪرايو، جيڪڏهن ڪنهن هڪ جي باري ۾ هي سوچي رکجي ويؤ تہ معافي وٺڻ سان انهيءَ جي سامهون منهنجي ”پوزيشن ڊاؤن“ ٿي ويندي تہ خدارا! غور ڪيو! قيامت جي ڏينهن جيڪڏهن اهي ماڻهو اوهان جون نيڪيون حاصل ڪري پنهنجا گناهه اوهان جي ڪنڌ تي وڌا تہ ان وقت ڇا ٿيندو! خدا جو قسم! صحيح معنىٰ ۾ اوهان جي ”پوزيشن“ جي بدنامي تہ ان وقت ٿيندي ۽ آهه! ڪو دوست، ڀاءُ يا عزيز همدردي ڪرڻ وارو بہ نہ ملندو. جلدي ڪريو! پنهنجي والدين جي پيرن ۾ ڪري، پنهنجي عزيزن جي آڏو هٿ ٻڌي، پنهنجي

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن ڪتاب ۾ مون تي درودِ پاڪ لکيو تہ جيستائين منهنجو نالو ان ڪتاب ۾ لکيل رهندو ملائڪ ان جي لاءِ استغفار ڪندا رهندا. (طبراني)

ماتحتن جا پير پڪڙي پنهنجي اسلامي ڀائرن ۽ دوستن سان منتون ڪري، انهن جي آڏو پاڻ کي ذليل ڪري اڄ دنيا ۾ معافي وٺي آخرت جي عزت حاصل ڪرڻ جي ڪوشش فرمايو. **الله** عَزَّوَجَلَّ جا پيارا حبيب صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم فرمائن ٿا: مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللّٰه يعني جيڪو **الله** عَزَّوَجَلَّ جي لاءِ عاجزي ڪري ٿو، **الله** عَزَّوَجَلَّ ان کي بلندي عطا فرمائي ٿو. (شعب الايمان ج 6، ص 297، حديث 8229) سيئي هڪ ٻئي کان معافي وٺو ۽ سيئي هڪ ٻئي کي معاف بہ ڪيو.

مون معاف ڪيو

جنهن سان ماڻهن جي گهڻي وابستگي هوندي آهي ان کان ٻانهن جي حق تلفين جي ٿيڻ جو امڪان بہ گهڻو هوندو آهي. مون سگِ مدينہ عُفِيَ عَنه سان تعلق رکندڙن جو هڪ وڏو تعداد آهي. هاءِ! خبر ناهي ڪيترن جي مون سبب دل ڏکي هوندي! آئون هٿ ٻڌي عرض ڪريان ٿو: منهنجي ذات سان ڪنهن جي جان، مال يا عزت کي نقصان پهتو هجي، چاهي تہ بدلو وٺي، يا مون کي معاف ڪري، جيڪڏهن ڪنهن جو مون تي قرض هجي تہ بيشڪ وصول ڪري جيڪڏهن وٺڻ نہ ٿو چاهي تہ معافي سان نوازي ڇڏي. جيڪو منهنجو قرضدار آهي مان پنهنجا ذاتي پئسا انهيءَ کي معاف ڪيان ٿو. اي **الله** عَزَّوَجَلَّ! منهنجي سبب ڪنهن مسلمان کي عذاب نہ ڏجان. مون هر مسلمان کي پنهنجا اڳيان پويان حقَ معاف ڪيا، چاهي جنهن منهنجي دل ڏکوئي يا اڳتي ڏکوئيندو، مون کي مارايو يا اڳتي ماريندو، مون کي مارڻ جي ڪوشش ڪيائين يا اڳتي ڪندو يا

شهيد ڪري وجهي. منهنجي حقن جي حوالي سان منهنجي طرفان هر مسلمان جي لاءِ عام معافي جو اعلان آهي. اي منهنجا پيارا پيارا الله! تون مون عاجز ۽ مسڪين ٻانهي جا اڳيان پويان گناهہ معاف فرمائي مون ڪي بي حساب بخشي ڇڏ.

صدقہ پیارے کی حیا کا کہ نہ لے مجھ سے حساب
بخش بے پوچھے لجائے کو لجانا کیا ہے

سڀئي اسلامي ڀائر جيڪي هن وقت بين الاقوامي ٽن ڏينهن جي اجتماع ۾ گڏ آهن يا مدني چينل ۽ Internet جي ذريعي دنيا ۾ جتي جتي مون کي ٻڌي رهيا آهن يا اهي سڀ اسلامي ڀائر ۽ اسلامي ڀينرون جيڪي آڊيو يا وڊيو ڪيسٽ جي ذريعي مون کي ٻڌي رهيا آهن يا تحريري بيان پڙهي رهيا آهن اهي توجهہ فرمائن جو انسان جو دنيا ۾ جيڪو وڏي مان وڏو حق تصور ڪري سگهجي ٿو، سمجهيو تہ مون اوهان جو اهو حق تلف ڪيو آهي ۽ ان کان علاوه بہ جيترا بہ حقَ تلف ڪيا هجن الله عَزَّوَجَلَّ جي لاءِ مون کي اهي سڀ جا سڀ حقَ معاف فرمايو بلڪ تمام گهڻو احسان ٿيندو جو اڳتي جي لاءِ بہ معافي سان نوازي ڇڏيو. براءِ ڪرم! دل جي گهرائين سان هڪ ڀيرو زبان سان چئي ڇڏيو: ”مون معاف ڪيو“

جَزَاکُمُ اللّٰهُ خَيْراً وَّاَحسَنَ الْجَزَاء.

رقم واپس ڪرڻي پوندي

جنهن تي ڪنهن جو قرض هجي اهو ادا ڪري ۽ جيڪڏهن ادائيگي ۾ دير ڪئي آهي تہ معافي بہ وٺي، جنهن کان رشوت

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن جمعي جي ڏينهن مون تي ٻه سؤ ڀيرا درودِ پاڪ پڙهيو ان جا ٻه سؤ سالن جا گناهه معاف ٿيندا. (كنزالعمال)

ورتي، جنهن جو ڪيسو ڪٽيو، جنهن جي چوري ڪئي، جنهن جو مال ڦريو انهن سڀني کي انهن جو مال موٽائي ڏيڻ ضروري آهي يا انهن کان مهلت وٺي يا معاف ڪرائي ۽ جيڪا تڪليف پهتي ان جي معافي گهري. جيڪڏهن اهو شخص فوت ٿي ويو آهي ته وارثن کي ڏئي جيڪڏهن ڪو وارث نه هجي ته اوتري رقم صدقو ڪري. جيڪڏهن ماڻهن جو مال ڦٻايو آهي پر هي ياد ناهي ته ڪنهن ڪنهن جو مال ناحق ورتو آهي تڏهن به اوتري رقم صدقو ڪري يعني مسڪينن کي ڏئي ڇڏي. صدقو ڪرڻ کان پوءِ به جيڪڏهن حقدار مطالبو ڪيو ته انهيءَ کي ڏيڻو پوندو.

جيڪي ياد نه آهن انهن کان ڪهڙي طرح معاف ڪرايون؟

جيڪي اسلامي ڀائر حقوق العِباد جي معاملي ۾ خوفزده آهن ۽ هاڻي سوچ ۾ پئجي ويا آهن ته اسان ته خبر ناهي ڪيترن جون حق تلفيون ڪيون آهن ۽ ڪيترن جي دل ڏکائي آهي، هاڻي اسان ڪنهن ڪنهن کي ڪٿي ڪٿي ڳوليون! ته اهڙن جي خدمت ۾ عرض آهي ته جن جن جي دل آزاري وغيره ڪئي آهي انهن مان جيترن سان رابطو ممڪن آهي انهن سان ملي ڪري يا فون تي يا تحريري طور تي رابطو ڪري معافي تلافي جي ترڪيب بڻائجي انهن کي راضي ڪجي ۽ جيڪي جيڪي غائب آهن يا فوت ٿي چڪا آهن يا جن جي باري ۾ ياد ئي ناهي ته اهي ڪهڙا ڪهڙا ماڻهو آهن ته هر نماز کان پوءِ انهن جي لاءِ بخشش جي دعا ڪريو، مثال

طور هر نماز ڪان پوءِ هن طرح چوڻ جي عادت بڻايو: ”يا الله عَزَّوَجَلَّ منهنجي ۽ اڄ تائين مون جن جن مسلمانن جي حق تلفي ڪئي آهي انهن سڀني جي بخشش فرما.“ الله عَزَّوَجَلَّ جي رحمت تمام وڏي آهي، مايوس نہ ٿيو، ”نيت صاف منزل آسان.“ اِنْ شَآءَاللهعَزَّوَجَلَّ اوهان جي ندامت رنگ لائيندي ۽ مٺي مٺي مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي صدقي حقوق العِباد جي معافي جا سبب بہ الله عَزَّوَجَلَّ جي ڪرم سان ٿي ويندا.

الله عَزَّوَجَلَّ صلح ڪرائيندو

حضرت سيِّدُنا اَنس رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ فرمائن ٿا هڪ ڏينهن رحمت عالَم، نُور مُجسَّم، رسول مُحتَشم، شَاهِ بني آدم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تشريف فرما هئا، پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تَبَسُّم فرمايو (يعني مرڪيا). حضرت سيِّدُنا عُمرفاروقِ اعظم رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ عرض ڪيو، يارسول الله صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم توهان تي منهنجا ماءُ پيءُ قربان! توهان ڇا لاءِ تَبَسُّم فرمايو؟ ارشاد فرمايائون: منهنجا ٻہ امّتي الله عَزَّوَجَلَّ جي بارگاهہ ۾ گوڏن ڀر ڪِرندا، هڪ عرض ڪندو: ياالله عَزَّوَجَلَّ هن ڪان مون ڪي انصاف ڏيار جو هن مون تي ظلم ڪيو هو. الله عَزَّوَجَلَّ مدعي (يعني دعويٰ ڪرڻ واري) کي فرمائيندو: هاڻي هي ويچارو (يعني جنهن تي دعويٰ ڪئي وئي آهي اهو) ڇا ڪري هن وٽ تہ ڪا نيڪي باقي ناهي. مظلوم (يعني دعويٰ ڪرڻ وارو) عرض ڪندو: منهنجا گناهہ هن جي ذمي وجهي ڇڏ. ايترو ارشاد فرمائي سروَرِ ڪائنات، شاهِ موجودات صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم روئي پيا، فرمايائون: اهو ڏينهن وڏو عظيم ڏينهن

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نہ پڙهيو تہ تحقيق اهو بدبخت ٿي ويو. (ابن سني)

هوندو، ڇو تہ ان وقت (يعني قيامت جي ڏينهن) هر هڪ هن ڳالهہ جو ضرورتمند هوندو تہ ان جو بار هلڪو ٿئي. **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ مظلوم (يعني دعويٰ ڪرڻ واري) کي فرمائيندو: ڏس! تنهنجي سامهون ڇا آهي؟ اهو عرض ڪندو: اي پروردگار عَزَّوَجَلَّ! مان پنهنجي سامهون سون جا وڏا شهر ۽ وڏا وڏا محل ڏسي رهيو آهيان، جيڪي موتين سان سجايل آهن، اهي شهر ۽ عمده محل ڪنهن پيغمبر يا صديق يا شهيد جي لاءِ آهن؟ **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ فرمائيندو: هي ان جي لاءِ آهن جيڪو انهن جي قيمت ادا ڪري. ٻانهو عرض ڪندو: ان جي قيمت ڪير ادا ڪري سگهي ٿو؟ **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ فرمائيندو: تون ادا ڪري سگهين ٿو. اهو عرض ڪندو: اهو ڪهڙي طرح؟ **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ فرمائيندو: هن طرح جو تون پنهنجي ڀاءُ جا حق معاف ڪري ڇڏ. ٻانهو عرض ڪندو: ياالله عَزَّوَجَلَّ مون سڀ حق معاف ڪيا. **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ فرمائيندو: پنهنجي ڀاءُ جو هٿ پڪڙ ۽ ٻئي گڏجي جنّت ۾ هليا وڃو، پوءِ سرڪارِ نامدار، ٻنهي جهانن جي مالڪ و مختار، شهنشاهِ ابرار صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم فرمايو: **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ کان ڊڄو ۽ مخلوق ۾ **صلح** ڪرايو ڇو تہ **اللّٰه** عَزَّوَجَلَّ بہ قيامت جي ڏينهن مسلمانن ۾ **صلح** ڪرائيندو. (المستدرڪ للحاڪم ج 5، ص 795، الحديث 8758)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! بيان کي ختم ڪندي سنّت جي فضيلت ۽ ڪجهہ سنّتون ۽ آداب بيان ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪريان ٿو، تاجدارِ رسالت، شهنشاهِ نُبُوَّت، مصطفيٰ جانِ رحمت، شمع بزم هدايت، محبوب رب العزّت صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان جنّت نشان

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنھن وٽ منهنجو ذڪر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نه پڙهيو ان جفا ڪئي. (عبدالرزاق)

آهي: جنھن منھنجي سنّت سان محبت ڪئي ان مون سان محبت ڪئي ۽ جنھن مون سان محبت ڪئي اھو جنّت ۾ مون سان گڏ ھوندو. (تاريخ دمشق لابن عساکر ج 9 ص 343)

سنتیں عام کریں دین کا ہم کام کریں
نیک ہو جائیں مسلمان مدینے والے

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

”هڪ چُپ ته هزار سُک“ جي ٻارهن اکرن جي نسبت سان گفتگو ڪرڻ جا 12 مدني گل

﴿1﴾ مسڪرائي ۽ خوش اخلاقيءَ سان ڳالھ ٻولھ ڪرڻ سنّت آهي ﴿2﴾ مسلمانن جي دلجوئي جي نيّت سان ننڍن سان شفقت وارو ۽ وڏن سان ادب وارو لهجو اختيار ڪيو. اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ٻنهي وٽ توهان معزز رهندؤ ﴿3﴾ وڏي آواز سان ڳالهائڻ جيئن اڄڪلھ دوست هڪٻئي سان بي تڪلفي سان ڳالهائيندا آهن، اهو سنّت جي خلاف آهي ﴿4﴾ ڪٽي هڪ ڏينهن جو ٻار هجي سنين سنين نيتن سان انهن سان به اوهان توهان سان گفتگو ڪرڻ جي عادت ٻڻايو. اوهان جا اخلاق به اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ عمدا ٿيندا ٻار به ادب سکندو ﴿5﴾ ڳالھ ٻولھ ڪرڻ وقت پردي جي جاءِ تي هٿ لڳائڻ، آڱرين سان بدن تان مرُ لاهڻ، ٻين جي سامهون بار بار نڪ کي ڇهڻ يا نڪ يا ڪن ۾ آڱر وجهڻ، ٿُڪ اڇلائڻ سني ڳالھ ناهي، ان سان ٻين کي ڪراهت ٿيندي آهي ﴿6﴾ جيستائين ٻيو ڳالهائي رهيو هجي ته اِطمِينان سان ٻُڌو، ان جي ڳالھ ڪَٽي پنهنجي ڳالھ شروع ڪرڻ سنّت ناهي ﴿7﴾ ڳالھ

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: ان شخص جو نڪ متيءَ ۾ ملي، جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درودِ پاڪ نہ پڙهي. (حاڪم)

ٻولهہ ڪندي ٻلڪ ڪنهن بہ حالت ۾ ٿڪ نہ ڏيو ڇوتہ سرڪار مدينہ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ڪڏهن بہ ٿڪ نہ ڏنو ﴿8﴾ گهٽو ڳالهائڻ ۽ هر هر ٿڪ ڏيڻ سان رعب ختم ٿي ويندو آهي ﴿9﴾ سرڪارِ مدينہ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمانِ عاليشان آهي: ”جڏهن توهان ڪنهن ٻانهي کي ڏسو تہ اُن کي دنيا کان بي رغبتي ۽ گهٽ ڳالهائڻ جي نعمت عطا ڪئي ويئي آهي تہ اُن جي ويجهڙائي ۽ صحبت اختيار ڪريو ڇوتہ اُن کي حڪمت عطا ڪئي ويندي آهي. (سنن ابن ماجہ، حديث 4101 ج 4 ص 422)

﴿10﴾ فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: ”جيڪو چُپ رهيو، ان ڇوٽڪارو حاصل ڪيو.“ (سنن ترمذي ج 4 ص 225 حديث 2509) مِراٰة المَناجيح ۾ آهي: حُجَّةُ الاِسلام حضرت سيِّدُنا امام محمّد بن محمّد غزالي عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الوَالِي فرمائن ٿا تہ گفتگو جا چار قسم آهن: (1) خالص مُضِر (يعني مڪمل طور تي نقصان ڏيندڙ) (2) خالص مفيد (يعني فائديمند) (3) مُضر (يعني نقصان ڏيندڙ) بہ مفيد بہ (4) نہ مُضِر نہ مفيد.

خالص مُضِر (يعني مڪمل نقصان ڏيندڙ) کان هميشہ بچڻ ضروري آهي. خالص مفيد ڳالهہ ضرور ڪريو، جيڪو ڪلام مُضر بہ هجي ۽ مفيد بہ اُن جي ڳالهائڻ ۾ احتياط ڪري بهتر اهو آهي تہ نہ ڳالهائي ۽ چوٿين قسم جي ڪلام ۾ وقت ضايع ڪرڻ آهي. انهن ڪلامن ۾ امتياز ڪرڻ ڏکيو آهي تنهنڪري خاموشي بهتر آهي. (مراٰة المناجيح ج 6 ص 464) ﴿11﴾ ڪنهن سان ڳالهہ ٻولهہ ڪجي تہ ان جو ڪو صحيح مقصد بہ هئڻ گهرجي ۽ هميشہ مخاطب جي ظرف ۽ ان جي نفسيات جي مطابق ڳالهہ ڪئي وڃي ﴿12﴾ بدزباني ۽ بي حيائي

فرمانِ مصطفٰے صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم: جيڪو مون تي درود پاڪ پڙهڻ وساري ويٺو اهو جنّت جو رستو ڀُلجي ويو. (طبراني)

جي ڳالهين کان هر وقت پرهيز ڪريو، گارگند کان بچندا رهو ۽ ياد رکو تہ کنهن مسلمان کي بنا اجازتِ شرعي گار ڏيڻ حرامِ قطعي آهي. (فتاوي رضويہ ج 21 ص 127) ۽ بي حيائي جي ڳالهہ ڪرڻ واري تي جنّت حرام آهي. تاجدار مدينہ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم فرمائن ٿا: "اُن شخص تي جنت حرام آهي جيڪو فُحش گوئي (بي حيائي جي ڳالهہ) کان ڪم وٺي ٿو." (ڪتاب الصمت مع موسوعہ الامام ابن ابي الدنيا ج 7 ص 204، الحديث 325)

ڳالهہ ٻولهہ ڪرڻ جي تفصيلي معلومات حاصل ڪرڻ ۽ هزارين سنتون سکڻ لاءِ مڪتبة المدينہ جو شايع ٿيل 120 صفحن تي ڪتاب "سنتیں اور آداب" هديةً حاصل ڪري پڙهو. سنتن جي تربيت جو هڪ بهترين ذريعو دعوت اسلامي جي مدني قافلن ۾ عاشقانِ رسول سان گڏ سنتن ڀريو سفر بہ آهي.

سیکھنے سنّتیں قافلے میں چلو لوٹنے رحمتیں قافلے میں چلو
ہوں گی حل مشکلیں قافلے میں چلو پاؤ گے برکتیں قافلے میں چلو

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب! صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

هي رسالو پڙهي ڪري ٻئي کي ڏئي ڇڏيو

شادي غمي جي تقريبن، اجتماعن، عرسن ۽ ميلاد جي محفلن وغيره ۾ مڪتبة المدينہ جي شايع ڪيل رسالن ۽ مدني گلن تي مشتمل پمفلٽ تقسيم ڪري ثواب ڪمايو، گراهڪ کي بہ ثواب جي نيت سان تحفي طور ڏيڻ جي لاءِ پنهنجي دڪانن تي بہ رسالا رکڻ جو معمول بڻايو، اخبار فروشن يا ٻارن جي ذريعي پنهنجي پاڙي جي گهر گهر ۾ هر مهيني گهٽ ۾ گهٽ هڪ عدد سنتن ڀريو رسالو يا مدني گلن جو پمفلٽ پهچائي نيڪيءَ جي دعوت جون ڌومون مچايو.

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهه ڀيرا درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي سؤ رحمتون موڪليندو آهي. (طبراني)

فهرست

موتين وارو تاج	1	ڏيئو وسائي ڇڏيو!	22
خوفناڪ ڌاڙيل	2	باغ يا جهنم جو کڏو	22
ظالم کي مهلت ملندي آهي	3	اڌ ڪجور	23
منهن ڀر جهنم ۾	4	شاهي تقڙ جو انجام	24
باهه جون زنجيرون	4	فاروق اعظم جي سادگي	25
مُفلِس ڪير؟	5	بري خاتمي جا سببَ	26
ڏکي وجو	6	پاڻ کي ڪنهن جو ”غلام“ چوڻ ڪيئن؟	26
اَڌ صوف	7	ڇا حال آهي؟	27
خِلال جو وبال	8	منافق چورائيندس جي وضاحت	28
ڪٽڪ جي داٽي پيچڻ سبب آخرت جو نقصان	8	مظلوم جي مدد ڪرڻ ضروري آهي	28
		قبر ۾ شعلا ڀڙڪي رهيا هئا!	29
ست سؤ باجماعت نمازون	9	مسلمانن جو غم	29
قرض جي ادائيگي ۾ بنا سبب دير ڪرڻ گناهه آهي	10	چور جو غم	20
		چوري جو عذاب	20
غيرتمندي جو تقاضو	11	گناهن جي مريضن جو علاج ڪرائڻ وارن جي لاءِ مدني گل	31
نيڪين جي ذريعي مالدار	12		
الله ۽ رسول کي ايذا ڏيڻ وارو	13	گناهن جي مريضن جو علاج ڪرائڻ وارن جي لاءِ مدني گل	32
دل ڏڪائيندڙ خارش	14		
جنت ۾ گهمڻ وارو	15	ظالم جي مختلف انداز جي نشاندهي	32
آقا جي بي انتها عاجزي	15	ڪنهن تي کلڻ گناهه آهي	33
مون تنهنجو ڪن مروڙيو هو	16	مذاق ڪرڻ جو عذاب	34
مسلمان جي وصف	16	مُعافي گهري وٺو	35
مسلمان کي چتائي نهارڻ، ڊيڄارڻ	17	مون معاف ڪيو	36
اسان شريفن سان شريف ۽	18	رقم واپس ڪرڻي پوندي	37
جيڪو برائي ڪري ان تي به ظلم نه ڪريو	19	جيڪي ياد نه آهن انهن کان ڪهڙي طرح معاف ڪرايون؟	38
پراڻو قلم واپس ڪرڻ لاءِ سفر	19	الله عَزَّوَجَلَّ صلح ڪرائيندو	39
بنا اجازت ڪنهن جو چپل پائڻ ڪيئن؟	20	گفتگو ڪرڻ جا 12 مدني گل	41
خوشبو سنگهڻ ۾ احتياط	21		

مجلس تراجم (دعوتِ اسلامي)

هن رسالي جو آسان سنڌي زبان ۾ ترجمي ڪرڻ جي وس آهر ڪوشش ڪئي آهي. جيڪڏهن ترجمي يا ڪمپوزنگ ۾ ڪٿي ڪا ڪمي بيشي نظر اچي ته **مجلسِ تراجم** کي آگاهه ڪري ثواب جا حقدار بڻجندا.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سُنّت جون بهارون

اَلْحَمْدُ لِلّٰه عزوجل تبليغِ قرآن ۽ سُنّت جي عالمگير غير سياسي تحريڪ **دعوتِ اسلامي** جي مهڪندڙ مدني ماحول ۾ بڪثرت سُنّتون سکيون ۽ سيکاريون وينديون آهن. اوهان کي به پنهنجي شهر ۾ **دعوتِ اسلامي** جي ٿيندڙ هفتيوار سنتن ڀريي اجتماع ۾ سڄي رات گذارڻ جي مدني التجا آهي. عاشقانِ رسول جي **مَدَني قافلن** ۾ سنتن جي تربيت جي لاءِ سفر ۽ روزانو **فڪرِ مدينه** جي ذريعي **مَدَني انعامات** جو رسالو پُري ڪري هر مهيني پنهنجي شهر جي ذميدار کي جمع ڪرائڻ جو معمول بڻايو. اِن شَآءَ الله عزوجل ان جي برڪت سان پابندِ سنت بڻجڻ، گناهن کان نفرت ڪرڻ ۽ **ايمان جي حفاظت** جو ذهن بڻجندو. هر اسلامي ڀاءُ پنهنجو هي مدني ذهن بڻائي ته **"مون کي پنهنجي ۽ سڄي دنيا جي ماڻهن جي اصلاح جي ڪوشش ڪرڻي آهي"** اِن شَآءَ الله عزوجل پنهنجي اصلاح جي ڪوشش جي لاءِ **مَدَني انعامات** تي عمل ۽ سڄي دنيا جي ماڻهن جي اصلاح جي ڪوشش جي لاءِ **مَدَني قافلن** ۾ سفر ڪرڻو آهي. اِن شَآءَ الله عزوجل

عالمي مدني مرڪز فيضان مدينه محله سوداگران پراڻي سبزي منڊي
باب المدينه ڪراچي فون نمبر : 91 -90 -34921389 -021
MC 1286